

Perma-Sharp'ı zirveye yerleştiren
ileri yapım tekniği:

elektronik bombardıman.

Traş bacağındaki dünyanın en ileri yapım tekniğidir elektronik bombardıman. İlimin, teknolojinin son buluşudur. Perma-Sharp bugün bu tekniğe sahiptir. Şimdi her Perma-Sharp, en sert metaller ile elektronlanmaktadır.

Bu özel sistemdir, yeni Perma-Sharp'ı zirveye yerleştiren. Yeni özel sistem Perma-Sharp'ın ömrü daha uzundur. . . %40 oranında daha uzun. . . her bıçağa daha fazla traş olanağı vermek için. Perma-Sharp'ın keskinliğini arttırmıştır, elektronik bombardıman. . . daha yumuşak, daha rahat bir traş için.

Kalitesinde daha da istikrarlıdır, yeni Perma-Sharp. . . her bıçağın aynı üstünlüğü taşıması için.

İşte bu yeni özel sistemdir, Perma-Sharp'ı Türkiye'den İngiltere'ye İspanya'dan Amerika'ya üstün kılan.

Perma-Sharp zirvededir bugün. . . orada kalacaktır.

Nerede olursa olsun, üstünlüğü tartışılmayacak şekilde.

Perma-Sharp'ınızı yeni ambalajında isteyiniz.

Nerede olursa olsun, Perma-Sharp'ların üstünlüğü tartışılmaz.

(Grafika : - 05)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KASIM 1974

İÇİNDEKİLER :

Folklor ve Doğum	Süleyman ARISOY
Haşhaş Folkloru: Haşhaş Tarlasında Yanık Emine	Azmi GÜLEÇ
Atatürk Şiirlerinde Eski Destanlar ve Efsaneler	Aydın OY
Kapaklı'da Nişan, Düğün ve Mâniler	Nural GÜRAN
Devlet Halk Oyunları Topluluğu'na Muhtacız	Nimet GEZMİŞ
1686 ve 1697'de Yakılan Budin ve Bosna - Saray Ağtı Dr. M. F. KIRZIOĞLU	
"Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi" Üzerine	Nejat BİRDOĞAN
Koçana (Makedonya) Atasözleri ve Deyimleri	İsmail EREN
Denizli'den Derlenen Bir Masal: "Oduncunun Oğlu" Dr. Mehmet TUĞRUL	

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 304

KURUŞ: 250

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

“benim için mühim olan
BEYAZLIKTIR,,

...**OMO** da ise daha fazla
beyazlatma gücü var

OMO
daha da beyaz yıkar

(Grafika : — 125)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALK BİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 304

KASIM 1974

YIL: 26 — CİLT: 15

Folklor ve Doğum

Yazan: Süleyman ARISOY

I — GİRİŞ :

İnsanoğlunun dünyaya gelişi doğumla başlar, bu nedenle yaşantı seronomilerinin başlangıcı olarak doğum büyük önem taşımaktadır. Doğumdan sonra hayat bir çok aşamalar geçirir, insanın dünyaya gelmesinden sonra inanç ve folklorla dayalı davranışlar devam eder durur.

Bu seronomiler, uygarlık devre ve ortamlarında bile insanoğlunun çoğunlukla ve içtenlikle uyduğu folklor inanç ve davranışdır..

Dünyadaki tüm ilkel klanlarda doğumla ilgili bazı çok yönlü konulara, yasaklara ve çeşitli davranışlara sık sık rastlamak kabildir (1).

II — BRANISLAW MALINOWSKI'YE GÖRE DOĞUM :

İnsan hayatının fizyolojik safhalarında gebe kalma, hamilelik, doğum, ergenlik, evlenme ve ölüm gibi buhranlı devreler gerçekte bir çok inanç ve dinsel törenlerin merkezini teşkil eder. Gebeliği süresince, hamile anne bazı yasakları gözetmek ve bazı törenlerde bulunmak zorundadır. Kocasını da zaman zaman bu eylemleri gözetir. Doğumdan önce olsun sonra olsun, tehlikeleri önlemek, büyüyle bozmak için türlü türlü dinsel törenler vardır. Branislaw Malinowski doğumu iki devreye ayırıyor. Doğum yatağında ölüme engel olmak için yapılan dinsel törenle, daha bir özelliği olan töreni, bir doğumu

kutlama törenini karşılaştırınca, birinci tören bir amaç için tutulan yol oluyor. Bütün yapanlarca bilinen belli pratik bir amaçtır ve yerli bir “bilgi - verici” tarafından kolayca elde edilebilir ve ona açıklattırılabilir. Doğumdan sonra yapılan törende, yeni doğan bebeğin sunulmasında, ya da bir olay dolayısıyla yapılan şölende bir amaç yoktur. Bir amaca varmak için yapılan bir şey değildir bu, amacın ta kendisidir başlıbaşına, diyor (2).

III — A. SCHOPENHAUER'E GÖRE DOĞUM :

A. Schopenhauer felsefi açıdan, aşkın metafiziğinde, kadın erkek ilişkilerinin nedenini doğasal güç karşısında gelecek kuşakların var olması ve korunması amacıyla yöneltilmiş iç güdüselle, zorunlu bir ilişki olarak açıklar ve bunu çeşitli açılardan inceler.

Schopenhauer eserinde “Kafayla edinilmiş düşüncelerin değil de, iç güdülerin etkisini gösterir. Evliliğin aradığı şey, entellektüel bakımdan hoş vakit geçirmek değil, çocuk dünyaya getirmektir. Kafa bakımından bir bağlantı değil, gönül bakımından bir bağlantıdır evlilik” diyor.

Eros'la bunu dile getirir: “Sen, insanların ve tanrıların efendisi aşk (3)”.

Cinsellikle ilgili büyük üstün ve kudretli ve vazgeçilmez aşk denen iç güdüselle yaşantı ve davranışın nedeni Artur Schop-

henhaur'e göre de gelecek kuşakların sürdürülmesi amacına yöneltilmiş olan çocuk sahibi olmaktır. Böyle olunca doğum bu felsefi görüşün de bir bölümünü teşkil etmektedir.

IV — İNSANIN AŞAMASI DEVRELERİ VE DOĞUM :

Sedat Veyis Örnek'e göre "İnsan hayatının üç önemli geçişi vardır. Doğum, evlenme ve ölüm. Bu üç önemli geçişin çevresinde bir sürü âdet, âyin, tören, dinsel ve büyüsel işlem kümelenmekte, söz konusu geçişleri yönetmektedir. Bunların hepsinin amacı insanın yeni durumunu kutlamak ve kutsamak aynı zamanda da onu, geçiş sırasında yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır", diyor (4).

Görülmektedir ki, insanın hayatının başlangıcı doğumla başlamaktadır. Böylece doğumla ilgili gelenekler, folklor kaynağının başlangıcını teşkil etmektedir. Derhal ilâve etmek gerekir ki, doğum devresi süresince de bu bir kaç bölüme ayrılabilir. Örneğin doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası folkloru olmak üzere üç bölüm içinde ayrı ayrı incelenebilir ve derlenebilir. Bunların içinde en önemli ve tehlikeli, sakıncalı olan ikincisi doğum bölümüdür.

V — DOĞUM VE DİN :

Tüm yeryüzü çeşitli dinleri çocuk sahibi olmayı kutsallar ve ana babayı teşvik eder. Doğum, bu dinsel inanış ve davranış oluşumunun başlangıcı olarak dayanağını dinsel açıdan yürütür. Çocuk sahibi olmak için yapılan tüm eylemlerin dinsel ve din gereği olduğu, kutsallandığı görülür. Hz. Muhammed bir Hadiste "Cennet Anaların ayaklarının altındadır", der. Cennete bu kadar yakın olabilmek ancak ana olmakla gerçekleşir. Onun da en belirgin anlamı doğumdur. Gerçekte tüm dünyasal ve tanrısal dinlerde çocuk ve doğum kutsallaştırılmıştır. Bu bereket ve dinsel anlamda sevap sayılan bir davranış ve uyulma zorunludur.

Bazı dinsel resim, fresk, heykel ve kabartmalarda da görülür. Örneğin, Budizmde, üzerinde beş çosukla temsil edilen Buddha heykeli vardır (5).

VI — DOĞUM VE SİNİR :

İlkelerde simgesel taklit davranışı, ana olaya örnek olsun diye seremoni olarak sürdürülen bir davranış ilkesidir. Seremoni olayı örnek alınarak oluşumun gerekmesi dilenen olayda kolaylık, uygunluk beklenir. Bu nedenle simge ile obje arasında sıkı bir ilişkinin olduğuna gerçek gibi inanılır. Örneğin doğumu kolaylaştırıcı inanış motifi olarak benimsenerek uygulanan bir doğum dalı ile ilgili sembolik davranışlar Rumeli - Kavala'dan göç ederek Samsun'a Balkan Harbinde yerleşmiş olan çiftçi - köylü Türklerce uygulanmaktadır.

Gerçekte aynı töre örneklerini Anadolu'nun diğer çeşitli bölgelerinde de görmek kabildir. Doğum ritisi olarak kapalı bir düzen içinde uyumluluk zorunluğu olarak hâlâ yürütülür memleketimizde.

VII — DOĞUM VE ÇOCUK :

Çocuk bütün toplumlarda geleceğin değerli, önemli bir varlığı, evliliğin sonucu, amacı ve folklorun ana unsurudur. Çocuğun ortaya çıkışında da son kademe doğumdur.

Özellikle ilkel toplumlarda ve ortamlarda çocuk mutluluğun temel taşıdır. Çocukla evlilik tamamlanır inancı yerleşik ve yaygındır. Bu nedenle kadın için gebe kalmak, doğurmak ve sonuçta çocuk sahibi olmak, toplumun ona yükümlendiği önemli bir görev ve sorumluluktur. Bunu başarmak için kadın bir çok inançlara, davranışlara başvurur. Folklor bu konuda zengin saptamalar ve olaylarla doludur.

Türk tarihindeki minyatürlerde, doğumla ilgili nadir resimlere araştırmalarda rastlıyoruz. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi yazmaları arasında bulunan Fazıl Enderûni'nin "Hübabname ve Zennename"sindeki çağdaş resme yaklaşmış olan ve Nahif resim niteliğindeki minyatürü, iskemle üzerinde oturarak doğurmakta olan bir kadına yardım eden sekiz kadını göstermektedir.

VIII — DOĞUMUN GİZLİLİĞİ :

Folklorlarda en gizli ve az olan derlemelerden biri de doğumla ilgili olandır. Doğumun gizliliği, tabu niteliğinde oluşu, ahlâki inanışlar ve davranış yönünden üze-

rinde durulması gereken insan yaşantısının önemli bir devresini kapsamına almaktadır.

İlkel toplumda, gizli ahlâki inançlar yönünden kapalı kalan bu devredeki yaşantının tehlikesi ve sakıncası nedeni ile, insanoglunun çoğukez bu devreyi bilgisizliği nedeni ile hastalık, sakatlık bazan ölümlle sonuçlandığı görülmektedir.

Bu tehlike zorunlu olarak doğumla ilgili olan kişileri bâtil inançlara, kutsal mitoslara, majik, âyin, büyü, efsane, sihir ve irrasyonel, davranış ve geleneklere daha çok çekmiş ve bağlamıştır.

IX — EBE :

Doğum âdetlerinde önemli olan ebedir. Bu sadece Anadolu'da değil İstanbul'da da aynı durumdadır. Onüçüncü yüzyılda, doğumdan önce uygun bir ebe bulunurdu. Ebeliler annelerinden bu işi öğrenmiş yaşlı kadınlardı. Bu san'at ve geçim uğraşısını yürütenler, "karnı burnunda olursa gebe, burnu karnında olursa ebedir", deymi ile nitelendirilirdi (6).

Ebenin görevi bu nedenle kutsal, önemlidir. Ebelik ilkel toplumlarda bu açıdan kişilik kazandıran, değerli bir yetenektir. Onlar da bir yönden majik, sihir ve büyüsel nitelikte tanınır kişilerdir.

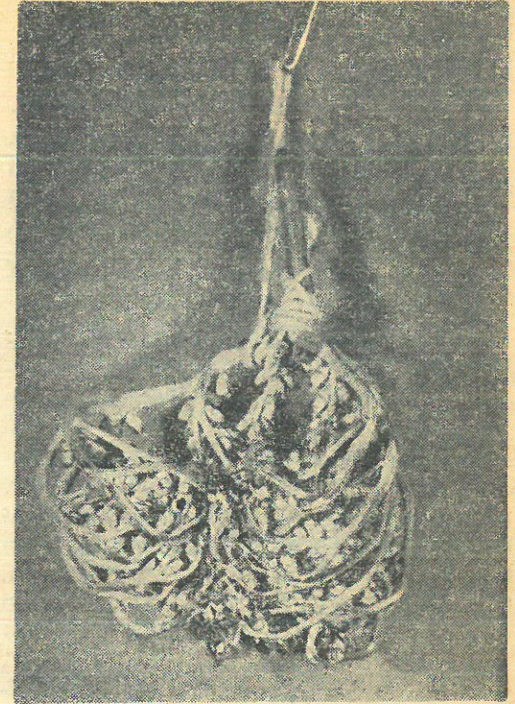
X — RUMELİ TÜRK GÖÇMENLERİNDE HAVVA ANAMIZIN ELİ RİTİ :

Rumeli - Kavala'dan Türkiye'ye gelmiş olan Türk göçmenlerinin Samsun Merkez köylerinde "Aşağı Çinik, Yukarı Çinik, Kara Perçin, Çınaralan ve diğer köyler"le Havza Kayabaşı köyü "Tahna"da doğumu kolaylaştırmak, hacet kapılarının açılmasını sağlayıcı olarak uygulanan rit derlenmiştir.

Bu "Havva Ana'nın eli, Mercan Ana, Fadime Ana otu, v.b." gibi adlandırılan bitki dalıdır. Gerçekte bu Şarkışla, Yıldızeli, Zara gibi Türkiye'nin bazı yerlerinde de ayhen uygulanmaktadır (7). Bu dal su içine konur, su sancı çeken kadına içirilir. Ritüel uyum budur.

Rumeli göçmenlerince yapılan rit derlememiz şöyledir :

Bu dal insan eli şeklinde ve uçlarında parmaklar gibi tali dalcıkları vardır. Mekte'den geldiği söylenir. Dağ tepelerinde

Samsun ve hinterlandında yerleşmiş olan Rumeli Muhaciri Türklerce doğum seremonisinde kullanılan Havva Anamızın Eli - Fadime Ana Eli dalı. (Foto: S. Arısoy)

kurakçıl bir çalı bitkisidir. Kuru halde büzülerek içeri doğru kıvrılmış (introverti) ve kapanmıştır. Hâmile kadının doğum sancısı çekme anında dal, içinde su bulunan yaygın bir kaba atılır. Suyu emen dal (fiziksel Turgor olayı nedeni ile hücrenin çok su çekerek şişmesi ve öz suyunun kıvamının azalması) yavaş yavaş su emerek el gibi açılır (extrovertli).

Bu esnada doğumun kolaylaşmasına yardım eden, aynı zamanda ebe kadın: "Bak kızım Havva anamızın eli açılıyor, kısmet kapılarının da bununla beraber açılacak ve o zaman, sen de yavrunu doğurmuş olacaksın", der. Ayrıca Kur'andan bazı dualar bu arada Kulhüvallahü vs. okunur ve kabin içindeki sudan ayrıca hâmile kadına içirilir.

Bu eylemde dinsel güce dayanan bir sihir majik unsurunun (Suggestion ve kendi kendine telkin - Auto suggestion durumunda) uygulanması görülmektedir.

Doğumdan sonra sihir dalının işi bitin-

ce bir çiviye asılarak kurumaya bırakılır, kuruyan dal tekrar büzülür, içine doğru kapanır (İntroverti).

Derlemeyi yaptığım Aşağı Çınık köyünde Emine Altınbaş her doğum esnasında çağrılır. O da dalı ile doğuma koşar. Bu dal ona babasından kalmıştır. Ortalama 65 yıllık bir dal olduğunu söylemektedir.

XI — DOĞUM DALI VE ANİMİSTİK İLKE :

Doğum anında bu ve buna benzer bitkiden sihir, İlâhi yardım, mistik, majik, afsun, büyüsel güç gibi bazı güçlerin var olduğuna inanarak yardım beklemede, etnolojik olarak karma unsurların bulunması ve güç atfolunması sezinlenmektedir. Bu karma unsur ve güçlerin neler olduğunu inceleyecek olursak görürüz ki; doğum dalında bir ruhun var olduğu inanışı, her şeyde bir ruh bulunduğuna görüşü olan animizm inanç ve prensiplerinin çağımıza değin kalan inanç kalıntısı ve kırıntısıdır. Gerçekte bu animizmden önceki bir animatizm yani insanın çevre ve doğasındaki şeyleri canlı görmesi, canlandırması ile ilişkili bir davranıştır. R. R. Marett, animatizmi animizmden önceki döneme sokmaktadır. Böylece salt animatizm tasarımı da var olabilir.

Diğer yönden bu eylem ve davranışta totemizm kalıntıları ve esinlenmeleri de olabilir. Örnek, S. V. bu konuda "Bir klanın, bir insan grubunun ya da tek bir kişinin aynı atadan geldiğine inandığı bir hayvana, bir bitkiye, bir nesneye ya da bir doğa olayına mistik, majik ve akrabalık duygularıyla bağlanması, bu bağlanıştan doğan görevler, yasaklar, ritler ve törenler", diyor.

Bu dalın adı "Havva anamızın eli, Fadime Ana otu" olarak nitelendirilmek sureti ile bütün insanlığın Havva Ana'dan geliş nedeniyle totemik karakterde bir inanç ortaya çıkmaktadır.

Fetişizmin de bu eylem ve inanışta rol oynadığı sezinlenmektedir. "İçinde majik güç olduğuna ya da belli bir cinin eşleştiğine inanılan çeşitli objelerden yarar ummak (8)". Örnek, S. V.'in bu açıklamasına göre bu doğum âdetinde fetişizm ilkelerini, inanışını ortaya koymaktadır.

Özetle denebilir ki çeşitli açılardan bu

karma inanış ve davranışta, animatizm, totemizm ve fetişizmin karma bulunduğu davranışı yalnız bir ilkeye bağlamanın kabul olmayacağı görülmektedir. Gerçekte açık söylemek gerekirse folklor ve etnolojideki tüm davranış ve inanışları saf olarak tek unsur ve etkiye bağlamanın imkânı yoktur. Bu kabul olayların genellikle karma yapılı faktörlere bağlı olduğu fikri daha geçerlidir.

Bu dal ile, doğumdaki davranış ve inanışta animizme göre bitkide, doğa belirtisinin ruhu olduğuna inanan ilkel insan inancının ruh kavramına varan bir animistik ilke görüntüsü sezilmektedir.

Diğer bakımdan, bu dalda beklenen sihir yardımı bir bakıma animizm karakterini taşımaktadır; çünkü animizm sadece insanların değil hayvanların, bitkilerin, eşyanın ve doğa belirtilerinin de ruhu olduğuna dayanan dinsel dünya görüşüdür. İngiliz etnoloğu Edward B. Taylor'un bu görüşe dayanarak animizm kuramını kurduğu bilinmektedir. Ama bir bakıma da, doğum dalının animizmle ilişkisi olmadığı da iddia edilebilir.

XII — ANADOLU'DA FADİME ANA OTU :

Prof. Dr. Örnek, S. Veyis'in araştırmalarına göre de doğumu kolaylaştırmak için "Fadime Ana Otu" su içine konur; su sancı çeken kadına içirilir [Şarkışla, Yıldızeli, Zara] (9).

Burada "Fadime Ana Otu"nun resmi olmamakla beraber bizim incelediğimiz "Mercan Ana - Havva Ana'nın eli" ile aynı bitki olduğu kuvvetle sanılmaktadır. Ancak, buradaki inanç ve büyüsel işlemler arasında fark görülmektedir. Sivas çevresinde "Fadime Ana otu"nun su içine konarak suyu sancı çeken kadına sihirli bir su olarak içirilir. Aynen Rumeli Türklerinde aynı otun el ve pençe şeklinde ve büzülmüş olan dalların su dolu tas içinde su alıp şişerek yavaş yavaş el halini alıp açılması extroverti (dışa dönük durumu alması) ile, kişi üzerinde gözle görülerek hareketin majisi de yapılmaktadır. Bu esnada Kur'an'dan sure, âyetler okunması ve afsun, üfürükçülük, bakıcılık, tılsım gibi unsurların da karma şekilde işleme alındığı görülmektedir.

Anadolu'da doğumla ilgili âdet ve inanmalar konusunda Prof. Dr. ACIPAYAMLI, Orhan'ın değerli ve nadir eser ve araştırmaları vardır (10).

XIII — MALAKANLARDA DOĞUM :

Rus göçmenleri olan Malakanlarda'da çocuğa verilen değer yönünden doğum büyük önem taşımaktadır. Doğumdan I gün önce, çocuğun acısız ve sancısız doğması için bütün aile fertleri oruç tutarlar. İbadet ederler ve ilâhiler söylerler. Akşama doğru yemek dağıtılır. Bazı durumlarda çocuğun durumunu kolaylaştırmak veya doğumdan sonra rahim çarpıklığı, göbek düşmesi gibi haller için güveç içinde ateş yakılarak rahime tatbik edilir. Aynı pratik Anadolu'nun bir çok bölgelerinde bazı farklarla mevcuttur. (11)

Türkiye'nin hemen, hemen her bölge ve yöresinde doğumla ilgili, onu kolaylaştırıcı inançlara bağlı uygulamalar görülmektedir (12).

XIV — EL VE FOLKLOR :

El, ilkelerin hemen tümünde sihir, büyü, kutsal varlık olarak tanınan ritüel bir varlıktır. Çeşitli tapınaklarda ve dinlerde el resmi kabartması (freski) görülmektedir. Bu nedenle doğum dalının Havva Ana, Fadime Ana, Mercan Ana gibi kutsal varlıkların eli olduğu inancı bu temele dayanmakta ve onu kuvvetlendirmektedir. Gerçekten de doğum dalının su içinde şişip açılması, kuruyunca büzülmesi ve kapanması fiziksel hareketi ile el hareketi arasında bir paralellik görülmüştür.

El, hareketin simgesidir. El, insan olan kutsal bir varlığın parçasıdır, aynı zamanda el siyanetin, korunmanın da varlığını ifade eder (13).

Çeşitli folklorik dinsel ve Anadolu halk resimlerinde, minyatürlerinde el tek başına veya bileşik olarak konu olmuştur (14).

XV — SONUÇ :

Doğum kadınlığı kutsallaştıran, bir yönden yaratıcılığı nedeni ile tanrılaştırılan bir olaydır.

Bu olaya erişen dışı, tanrısallaşmanın verdiği yücelti ile duyduğu paralelleşme ile birlikte, doğumda gerçek tanrıdan bü-

yük güç ve yardımı gizli kuvvetler aracılığı ile diler.

İlkelerde kadın daima doğuran, yaratan dışı bir simge olarak tasarımların, Maderşahi - Anaerki olarak otoritenin, soy zincirine göre düzenlenmesinin nedeni de onun yaratıcı gücünde toplanmaktadır.

A — Sözlü Derleme Yapılan Kişiler.

(1) Altıntaş, Emine, (1900 Kavalalı - Çayleylik köyü doğumlu). Samsun - Aşağı Çınık köyü, Rumeli göçmenlerinden - yaşıyor.

(2) Teke, Fatma, (1898 Kavalalı - Çayleylik köyü doğumlu). Samsun, Aşağı Çınık köyü, Rumeli göçmenlerinden, Yengem - 1968 de öldü.

B — Yazılı Kaynaklar.

(1) FREUD, Sigmund — Totem ve Tabu — Remzi Kitabevi, İstanbul, 1971.

(2) MALINOWSKI, Branislaw (1964) — Bü-yü, Bilim ve Din — Sh. 20, Varlık Yayınevi.

(3) SCHOPENHAUER, A. (1963) — Aşkın Metafiziği — Sh. 26, 27, 44. Oluş Yayınevi, İst.

(4) ÖRNEK, S. V. (1971) — Anadolu Folklorunda Ölüm — Sh. 11 A, Ü. D. T. C. Fakültesi, Ya. 218, Ankara.

(5) ARISOY, Süleyman (1969) — Ekonomik Coğrafya — Cilt I, Sh. 48, Ders notları, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Yüksek Okulu.

(6) ALİ Rıza Bey, Balıkhane Nazırı — Bir zamanlar İstanbul — Sh. 103, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1973.

(7) ÖRNEK, Sedat Veyis (1966) — Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtil İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki — Sh. 62, AÜDTC. Fak.

(8) ÖRNEK, Sedat Veyis (1971) — Etnolojik Sözlüğü — Sh. 20, AÜDTCF, yayını.

(9) ÖRNEK, S. Veyis — Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtil İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki — Sh. 62, Ankara Üniversitesi Basımevi.

(10) ACIPAYAMLI, Orhan (1961) — Türkiye'de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü, Erzurum.

(11) TÜRKDOĞAN, Orhan — Malakanlar'ın Toplumsal Yapısı — Sh. 110, Atatürk Ünl. Yay. 137/15—10, Erzurum 1971.

(12) EMİROĞLU, Dr. Vedia (1972) — Edilli Köyünün Kültür Değişmesi Bakımından İncelenmesi — Sh. 74, 84, Varol Matbaası, Ankara.

(13) AKSEL, Malik (1960) — Anadolu Halk Resimleri — Sh. 144, Daha Matbaası, İstanbul.

Haşhaş Tarlasında Yanık Emine

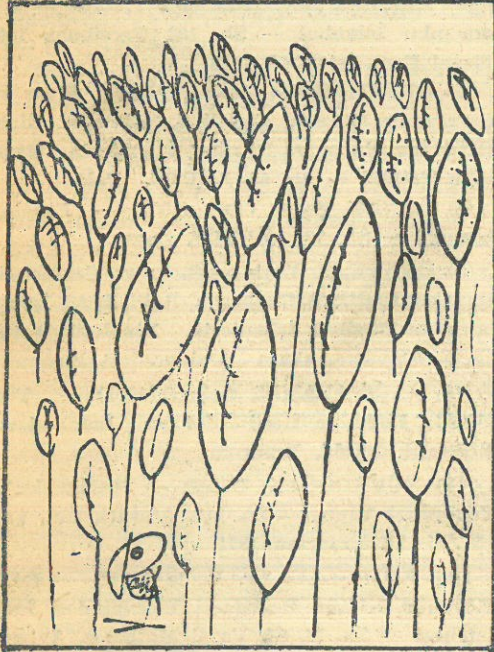
Yazan : Azmi GÜLEÇ
Ziraat Yüksek Mühendisi

Hayat Büyük Türk Sözlüğünde: Haşhaş, (Haşâş) (i.) (Arapça haşîş'den). Yabancı afyon, diye geçmektedir.

30 Haziran 1971 tarih ve 7/2654 sayılı kararname ile Türkiye'de Haşhaş ekiminin tamamen yasaklanmış edildiği tarihten itibaren, yazımıza başlık olarak seçmiş bulunduğumuz "Haşhaş Tarlasında Yanık Emine" tam üç yıl kendisini, seve seve vererek çalıştığı Haşhaş Tarlası'ndan uzakta ve yalnız başına bırakılmıştır.

Bu, "Haşhaş Tarlasında Yanık Emine" kimdir? Önce, onu sizlere tanıtayım. Sonra, haşhaşın tarihçesini ve sırasıyla; Haşhaş nedir? Haşhaş'tan elde edilen maddeler nelerdir? Haşhaş'tan ve Haşhaş yağından yapılan yemekler nasıl yapılmaktadır? Ve Haşhaş'ın Folklor'umuzdaki yeri nedir? Bu soruları teker teker cevaplandırmaya çalışalım.

"Haşhaş Tarlasında Yanık Emine", kıymetli şair dostum Kemal OR'un 1 Haziran 1942 yılında, Ülkü dergisi, Sayı: 17'de, bu

Haşhaş - Ekmek!

(Raşit Yaka, Dünya Gz. 16.7.1974)

yazımızın başlığını taşıyan üç kıt'adan ibaret olan şiirinin adıdır.

★

Haşhaş yasaklaması tam 3 yıl sürmüştür. Bu yasaklama 1 Temmuz 1974 tarih, 14932 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan haşhaş ve afyon üretimi ile ilgili 7/8522 sayılı kararla tekrar yüzleri güldürmeye başlamıştır. Yeter ki Haşhaş eken, afyon üreten çiftçilerimiz bu son çıkan kararnameye uysunlar!.. Dolayısıyla Yanık Emine'lerin ve Emin Yanık'ların yüzleri gülsün!..

HAŞHAŞ ZİRAATI'NIN TARİHÇESİ

"Haşhaş günümüzden 5000 yıl önceleri bile, Sümer medeniyetinin yaygın olduğu bölgelerde rastlanan, tarımı yapılan bir bitkidir. Sümer tabletlerinde bunun ilaç olarak kullanıldığı ve "GİL" adıyla, keyif verici bir madde olarak anıldığı kayıtlıdır. Türkiye'de hâlâ bazı bölgelerde afyon sütüne galat olarak "GELİ" denmektedir. Haşhaş bitkisi bu suretle Mezopotamya ve Küçük Asya bölgelerinde özellikle öksürük kesmek ve karın ağrılarını durdurmak ve çocukları sakinleştirmek için ilaç olarak çok eskiden beri kullanılmaktadır (1)".

Memleketimizde Haşhaş ziraatının tarihçesi M.Ö 1200 yıllarında kurulan M.Ö. VII. yüzyılın başlarına kadar beşyüz yıl devam eden Frig Devleti zamanından itibaren başlar.

Frigler tarımla uğraşan, barış seven insanlardı. Homeros'un destanında, Frigyalıların hayvan sürülerinin çokluğundan, atlarının çeviklik ve süratinden, bağlarının bol veriminden bahsedilmektedir. Ülkenin başlıca zenginlik kaynağı tarım olduğu için, kırıllar, tarımın gelişmesine çok çalışmışlar, tarımı korumak için ağır kanunlar koymuşlardı. Bu kanunlara göre, bir öküz kesenin veya bir saban kıranın cezası ölümdü.

Frig kralı Midas zamanında Batı Anadolu'nun ve Lidya ülkesinin Friglerin hegemonyası altına girdiği sanılmaktadır.

Haşhaş ziraati Anadolu'nun batı bölgesinde, Frigyalılar zamanında başlamıştır. Ve hatta Frigyalılar zamanında başlıyan, Haşhaş ziraati hakkında, elimizde maddi bir belge de vardır:

Afyonkarahisar topraklarında Frigya kralı Midas'ın bastırıldığı paralarda haşhaş kellesinin amblem olarak yaptırıldığı, bugün müzelerdeki para koleksiyonlarında açıkça görülmektedir.

HAŞHAŞ NEDİR?

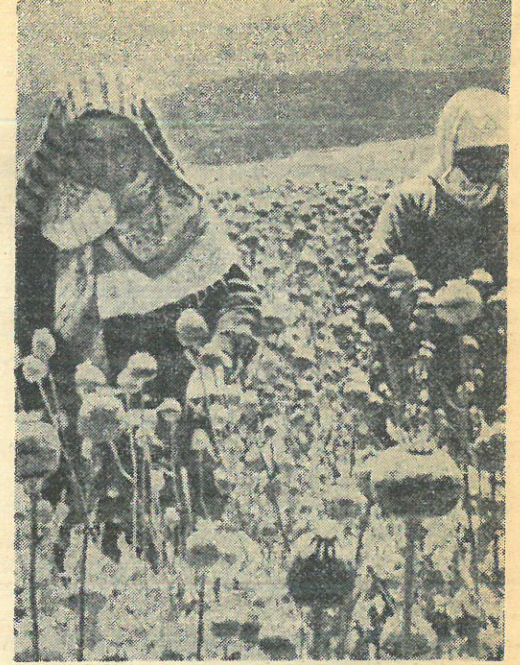
Haşhaş (Papaver somniferum), kök teşkilâtı dik ve kuvvetli, sakı 80 - 150 santime kadar boylan, yaprakları uzunca ve kenarları dişli, sakı kaplanmış vaziyette ve mavimtrak yeşil bir bitkidir. Çiçekleri beyaz, menekşe ve kırmızıdır. Yağlı daneleri çok küçük, beyaz, mavi, siyah ve sarı renklindedir. Olgunlaşmamış meyvelerin kurutulmuş sütü en mühimleri morfin, kodein, thebain, papaverin ve laudonin olan 20 muhtelif afyon alkaloidini ihtiva eder. Bu sebeble uyuşturucu ve nar-kotik tesirleri bulunan, tohumundan yağ istihsal edilen Papaveraceae familyasıdır. Yılda bir defa yetişir.

HAŞHAŞ'TAN ELDE EDİLEN MADDELER

1 — Haşhaş yağı: Kuruyan yağlar grubundan olup, haşhaş tohumundan çıkarılan, beyaz veya hafif altın sarısı renginde, kokusuz, hoş lezzetli, yemeklikte, vernik imalinde, sabunculukta ve ince boyacılıkta kullanılan bir yağdır. Amerika'da yapılan en büyük tahlil raporuna göre; damar sertliğine karşı dünyada kullanılacak tek nebatî yağ haşhaş yağıdır.

2 — Afyon : Haşhaş'ın, özellikle beyaz haşhaşın, olgunlaşmamış olan kapsüllerinin çizilerek, içinden akan sütün yoğunlaşmış katılaşmış halidir. Bu şekildeki Afyon kullanıldığı taktirde, kişiyi ölçsüz hareketlere sevkeder, sinir sistemini uyusturur, öfkelendirir ve ne yaptığını bilmez bir hale getirir.

3 — Morfin : Afyon'dan çıkarılır. İçinde %10 oranında morfin vardır. Ağrı kesici, uyuşturucu olarak Tıp'ta yararlanır. Fazla kullanıldığı taktirde, çabuk alışkanlık yaratır, sıvı halindedir ve şırınga ile kullanılır.

Haşhaş Kellesi çizilen Yanık Emine'ler...

4 — Esrar : Hind Keneviri ve Haşhaş'tan çıkarılır. Grimsi renktedir. Uyusturucu bir maddedir. Alınış oranına göre, uyanıklık, sarhoşluk veya uyku hali verir. Çoğunlukla sigara ve nargiye ile, duman hâlinde ciğerlere çekilir.

5 — Eroin : Morfin'den kimyevî yolla elde edilen uyusturucu bir maddedir. Morfin'e oranla 4-5 defa daha zehirlidir. Beyaz billurlar halinde ve tuz görünümündedir. 60 miligram eroin, insanı öldürmeye yeter.

HAŞHAŞ'TAN VE HAŞHAŞ YAĞINDAN YAPILAN YEMEKLER

1 — Haşhaş Salatası, (Haşhaş daha filiz halinde iken, toplanır, bildiğimiz yeşil salata gibi hazırlanır.)

2 — Haşhaş'li bide. (Pide). Mayalı hamur sürtülmüş haşhaş tohumu ile yoğrulur, ve pişmeye hazır bir hâle getirilir.

3 — Haşhaşlı Bükme : Yufka açılır, yufka açılırken arasına sürtülmüş haşhaş tohumu konur.

4 — Haşhaş ekmeği.

5 — Haşhaş tathisi (Helvası). Sürtülmüş haşhaşın pekmeze karıştırılması.)

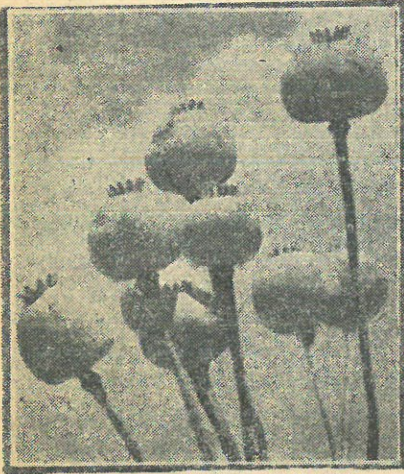
6 — Haşhaş yağının kullanıldığı çeşitli

Katmer - Börek ve yemekleri sayabiliriz (2).

Buraya kadar, haşhaşın tarihçesi, haşhaş nedir? Haşhaştan elde edilen maddeler nelerdir? Haşhaş ve haşhaş yağından yapılan yemeklerin çeşitlerini, sırasıyla okuduk ve gördük.

Şimdi, sıra "Haşhaş'ın Folklor"umuzdaki yerine geldi. Haşhaş, atasözlerimize hiç girmemiş. Fakat, haşhaşa ait ve atasözlerimize çok yakın iki özdeyiş tesbit edebildik:

- Haşkeş'in başağı duvağa benzer,
- Haşkeş Afyonlu'nun çocuğudur.

Olgunlaşan Haşhaş kelleleri

Haşhaş - Afyon'la ilgili manilere ve haşhaş türküsüne gelince; Haşhaş - Afyon manileriyle, başlığı "Haşkeş Tarlası" olan bir türkü elde edebildik. Sırasıyla, bu manilerle, "Haşkeş Tarlası" türküsünü hep beraber okuyalım. Eğer isterseniz bir ezgi çekelim:

HAŞHAŞ — AFYON ÜSTÜNE SÖYLENİMİŞ MANİLER

*Ağaç başında haşhaş
Yıkılsın şu dağla taş
Sen orada ben burda
Nasıl dayanam kardeş.*

*Ağaç üstünde haşhaş
Bülbül sadalı kardeş
Aradan yadlar çıksın
Kavuşa baci kardeş.*

*Afyon ekdim azmamış
Yârim gidip kazmamış
Ben Mevlâ'ya gücendim
Seni bana yazmamış.*

*Afyon ekdim bir evlek
Topladı kara leylek
Kız senin koynundaki
Çekirdeksiz ham kelek.
Afyon ekdim sizlere
Varsın çıksın dizlere
İşte geldim gidiyom
Yârim kalsın sizlere.*

HAŞKEŞ TARLASI

*Haşkeş tarlasında algı almadım
Ben sevmediğ(i)me zorla varmadım
Haşkeş tarlasına gelin gelmedim.
Haşkeş çiçekleri açsın göreyim
Kimin sevdiğini nası(l) bileyim.
Haşkeş tarlasında türküler söyler
Haşkeş kokusuna büüründü köyler
Haşkeşi bilmeyen kimler ne söyler
Haşkeş çiçekleri açsın göreyim
Kimin sevdiğini nası(l) bileyim 3*

(1) Prof. Dr. Ayhan Songar. Afyon Meselesi ve Türkiye. Orta Doğu Gazetesi 5.8.1974.

(2-3) Afyonkarahisarlı Dr. İbrahim Özsoy'dan bizzat alınmıştır. Haşkeş, bölgesel deyimdir.

İncelemeler :

Atatürk Şiirlerinde Eski Destanlar ve Efsaneler

Yazan : Aydın OY

Atatürk, halkımızın gözündeki bir destan kahramanıdır. Şairlerimiz de kendisine özellikle devrimlere kadar olan yaşamı içinde hep bir destan kahramanı olarak bakarlar. Destanlar, kanında yiğitlik olan bir ulusun manevi gıdasıdır. Tarih sahnesinde görünüşünden bugüne kadar Türk'ün ruh dünyasında masallar, efsaneler ve destanlar önemli yer tutmuştur. Her kahramanlık olayı bir destanın doğuşudur. Her kahraman da halkımızın bütün hayranlık duygularını kendisinde toplayan bir üstün insandır.

Atatürk, tarihimizdeki sayısız kahramanların en son ve en büyük örneğidir. Bundan dolayı hakkında yazılmış bulunan birçok şiirde hep bir destan kahramanı olarak canlandırılmıştır. Hele heyecanın pek yüksek olduğu yıllarda yazılan şiirlerde destan öğeleri daha ağır basar. Destan yaratma ve yazma ortamı hazırsa şiir realizmden kaçır, olağanüstülüklerle kucak açar.

Atatürk için yazılmış olan ve "destan" adını taşıyan şiirlerde bu durum açıkça görülür. Bunların ötesinde, "destan" adını taşımadığı halde, destan havasına giren şiirler de vardır. Türk nesri de zaman zaman destanlara yönelmiştir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İstiklâl Savaşı yazılarını ve "Millî Savaş Hikâyeleri"ni "Ergenekon" adı altında toplar. Kitap, adını eski bir Türk destanından alır. Harold Courteny Armstrong da bir hayli tartışmaya yol açan biyografik eserinde Atatürk'e "Bozkurt" adını verir.

Goethe, "Bir örneğe ihtiyacımız olduğu zaman eserlerinde insanı en güzel taraflarıyla tasvir etmiş olan Eski Yunanlılara, daima onlara dönelim." der. Bizim şiirimiz de aynı yolu izleyerek kendi tarihine ve kaynaklarına yönelir. Hele "tarih tezi"nin çok kuvvetle ileri sürüldüğü yıllarda sanatımızın başka bir kaynak araması asla söz konusu olamazdı. Bu yönelliği, Atatürk şiirlerinde eski destan ve efsanelerden de yararlanmayı hazırlar. Özellikle Bozkurt motifini ve Ergenekon konusunu, benzer noktaların da rolü olunca ön plâna çıkarır.

"Eskiden masal çağlarında birinci Ergenekon'da Türk varlığı dara düştüğü gün, bir bozkurt kılığında belirdiği sanılan tanrısal

güç; ikinci Ergenekon'da, Türk varlığının en son ve en çok dara düştüğü gün, masaldan ötede, masallardakinden güzel, bir insan kılığında belirmişti." (Behçet Kemal Çağlar, Atatürk Günlerindeki Konuşmalardan Parçalar I, Türk Dili, s. 218, Kasım 1969)

Behçet Kemal Çağlar, "Ergenekon" adında bir de piyes yazmış ve bu piyesini Ankara'da Atatürk'ün huzurunda oynamıştır. Şöyle anlatıyor:

"Ankara'ya ayak basışının yıldönümünü kutlamaya Halkevi'nde ilk defa karar vermiş-tik. Reşit Galip nutuklarının en güzelini söylemiş, ben de Ergenekon ismindeki manzum ve bir perdelik bir piyesi bir arkadaşla oynamıştım. Birinci efsane Ergenekon'la ikinci hakiki Ankara Ergenekon'u birbirini vasleden bu piyeste dağlar, demircinin çekiciyle parçalanınca Turan illeri yerine Ankara görünüyor ve kaybolan Bozkurt'un yerine Atatürk'ün silüeti ufukta güneş gibi parlıyordu... Ankara dekorunun önünde seymenler türkülerine ve rakslarına başlıyorlardı..." (Behçet Kemal Çağlar, Dolmabahçe'den Anıtkabir'e, İst. 1955. s. 20 - 21)

Bozkurt motifini ve Ergenekon temini efsaneden çıkarıp Atatürk'e ve Ankara'ya bağlayan Behçet Kemal Çağlar, bir şiirinde aynı görüşlere bağlı olarak şöyle bir tablo çizer:

Yay yine gerilmede, fırlayacak yine ok;
Yine vatanımızın yeryüzünde eşi yok;
Bozkurt, Ergenekon'u yeni delmiş gibidir;
Herkes bir ihtirai seyre gelmiş gibidir.

(Atatürk'ü Dinlerken)

Bozkurtu bir topluluğun iradesi olarak gören ve bu iradenin Atatürk'te toplandığını söyleyen Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın bir şiiri de bu efsaneye oturur:

Bozkurt çıkmış kapanık dünyalardan dışarı
Parıltısı yeryüzüne, ellerimizdeki tuğun
Mustafa Kemal hiç kimse değil,
Mustafa Kemal
İradesi topluluğun.

(Mustafa Kemal, 1952)

Vasfi Mahir Kocatürk, Atatürk'ün Samsun'a çıktığı sırada tanrısal Bozkurt'un geldiğini söyler. Şairin gözleri, Samsun'un dumanlı denizinin ardında sanki Ergenekon'u görmekteydi:

Yıllık abonesi : 30,
altı aylık abonesi : 15
liradır.
Yurt dışı senelik abone :
\$ 5, £ 2, DM 12

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basilmayan yazılar
istenince geri gönderilir.

Dizgi ve baskı:
Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HINÇER
Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HINÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 49 74

(TÜRK) HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Güneşin çizdiği izden
Canlı bir umut geliyor;
Ufku dumanlı denizden
Tanrısal Bozkurt geliyor.

(İstiklâl Savaşı Destanı'ndan, XI)

Bir sonraki dörtlükte, efsane Ergenekon'un demir dağları yerine, Kurtuluş Savaşı yılları Anadolu'daki kızıl dağların geçit vermesi ve ufukları umutların sarması dileği belirtilir:

Bir başka şiirde de aynı motif işleniyor:
Düştü Bozkurt öne bir gece yarısı
Ne Çin seddi, ne Afyon seddi
Dayanamaz bu hıza karşı.

(Muallâ Uzmay: Zaferin Hikâyesi)

Mustafa Kemal, Kocatepe'deyken de bir bozkurt gibi yol göstericidir:

Ve bir gümüş ay yükseldi yangınlıklar üstüne
Kuru dallar çiçek verdi
Çıkıp Kocatepe'ye bozkurt misali
Kemal Paşa yol gösterdi.

(Nurettin Özyürek: Mustafa Kemal Paşa)

Atatürk'ün bir bozkurt olarak görünmesi üzerine, bir şairimiz de bu yurdun bir cennete döndüğünü söyler:

Bu diyarda göründü ışık yeleli Bozkurt
O günden beridir ki cennetini buldu yurt,
(Şükûfe Nihal: Ankara)

"Destanlar, milletlerin büyük işler yapmak için kendilerine güven duymalarında; türlü sosyal ve tarihî sebeplerle uzaklaştıkları millî benliklerine dönmelerinde; yeniden büyük millet olmak, hürriyet ve istiklallerini korumak için davranıp kalkınmalarında da vazife görmüştür" (Nihad Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Fasikül 1, İst. 1971, s. 5)

Banarlı güzel bir noktayı belirtiyor ama bu alandaki örnekleri hep diğer ülkelerden alıyor. Yazar, XX. yüzyıldaki Türklüğün, eski destanlarına dönüp dönüp yeni destanlar yazma yolundaki çabalarına yer vermiyor.

At, eski Türk destanlarının en canlı motiflerinden biridir. At, yalnız destanlarda değil, bütün edebiyatımızda başlı başına ve zengin bir konudur. Divan edebiyatının "rahşiyelerinden tutalım da halk edebiyatımızdaki hikâyelere, bu arada özellikle "Dedem Korkud" hikâyelerine, şiirlerimize varıncaya dek, edebiyatımızda at'ın seçkin bir yeri olmuştur. Türkler, bütün edebî ürünlerinde at'a bir masal ve bir efsane varlığı olarak ayrı bir değer vermişlerdir. Atatürk şiirleri de bu çizginin dışına çıkmamış; at, bu şiirlerde de

bir destan havası içinde yerini almıştır.

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirindeki Mustafa Kemal'in atı, tam bir destan atıdır:

Daha da parlamıştı güzelleşmişti al at
Mustafa Kemal'in bindiği günden beri.
Sanki bilinmez bir rüzgârla dolmuştu
Göge göge kalkıyordu alevden başıyla
Uçar ayaklarıyla oyuyordu yeri.

(Mustafa Kemal'in Atı)

diye başlayan şiir, bu destan atın başından geçenleri anlattıktan sonra şöyle biter:

Ki parlar bazı günler akşam yoklamalarında
Bir yele, bir köpük, bir dört nal hızıyla batı
Nakşolur mavilik üstüne efsaneden
Bin kırmızıyla, bin rüzgârla, bin şahadetle
Mustafa Kemal'in al atı.

(Mustafa Kemal'in Atı)

Fazıl Hüsnü Dağlarca, at motifine "At'la Mustafa Kemal" şiirinde de yer verir. Yalnız bu şiir, Ulus alanındaki Atatürk anıtıyla ilgili olduğundan burada üzerinde durmayacağız.

Arif Hikmet Par da Mustafa Kemal'in atını, şiirinde bir masal havası içinde canlandırır:

Bu atın şahlanışı bir masaldır balam;
Bir yamaçta duruşunu görmüş de Gazi,
Demiş: "Endamına bendolduğum âfet, budur işte!"

Atlar içinde yalnız bunu sevmiş de
Canlanmış gözlerinde binlerce yıllık mazi...
Bu atın şahlanışı bir masaldır balam.

(Mustafa Kemal'in Atı)

Ümit Yaşar Oğuzcan'ın şiirindeki al at da böyledir:

Mustafa Kemal'i düşünüyorum
Yeşelleri alevden al bir ata binmiş
Aşıyor yüce dağları, engin denizleri
Altın saçları dalgalanıyor rüzgârda
Işıl ışıl yanıyor mavi gözleri.

(Mustafa Kemal'i Düşünüyorum)

Şiirdeki at engelleri, yüce dağları, engin denizleri aşar. Yeşelleri alev gibidir. Şiirlerin bu bölümleri, Almanya'nın Allgäu yöresinde söylenen "Ateş Türk" efsanesine benzer. (Bk. Çelik Gülersoy, Allgäu Efsanelerinde Türkler, Türk Folklor Araştırmaları, s. 67, Şubat 1955).

Yusuf Ziya Ortaç'ın:

Şimşek yüklü bulutlar ufku kaplarsa nasıl
Bir süngü ormanıya dağlar doldu muttasıl
(1919 - 1933'ten)

beytinin Oğuz Kağan Destanı'ndaki:

Temür çıldalar bol orman

değişine uzandığını da bu arada gene belirtelim. Destandaki çıda sözcüğü ile süngü sözcüğü arasındaki küçük değişikliğin dışında her şey yerini korumaktadır. Silâhlar havaya kaldırılınca gözler önünde bir silâh ormanı beliriyor.

Mavi ışık da Türk destanlarının motifleri arasındadır. Destanlarımızdaki mavi ışık başarının, mutluluğun, tanrısal gücün, dirilişin ifadesidir. Mutlu bir olay sırasında bu ışık gökten iner. Türk'e yol gösteren ya da Türk'ün kaderinde rol oynayacak olan varlıklar hep bu mavi ışık içinde belirirler. (bk. Nihad Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Fasikül 1. İst. 1971. s. 30-31)

Arif Hikmet Par, bir şiirinde bu mavi ışığı alır, Büyük Taarruz gecesinin göklerinde parlatır:

Ağustos gecesinde mavi ışıklar iniyor tepelerden,
(Büyük Arzu)

Şiirdeki zaman, bir destan gecesidir. Gazi, "söyle bir yukarı kaldırınca başını, bayrağa gönül vermiş gibi yıldızlar" görür. "Gözlerinde yarınki şafaklardan izler" parlar.

Mehmet Emin Yurdakul, "Mustafa Kemal, —I— Zafer" şiirinin bir dörtlüğünde Osman Gazi'yle ve onun rüyasındaki çınarla bağlantı kurarak yeni bir devletin kuruluşunu şöyle dile getiriyor:

Osman'ın diktiği asırlık çınar
Yeni bir rüyanın ağacı oldu;
Gölgesi altında kemerli kızlar
Üç telli saz çalan aşıklar doldu.

Pek bilinmekle birlikte bu efsanevi rüyayı Aşıkpaşazade tarihinden bir daha okuyalım:

4 üncü Bâb

"Bu Bâb Anı Beyan Eder ki Osman Gazi Nice Düş Gördi ve Kime Haber Verdi ve Ta' biri Ne Oldı, Anı Beyan Eder.

Osman Gazi niyâz etdi ve bir lahza ağıladı. Uyku galib oldı. Yatdı, uyudu. Gördi kim kendülerin aralarında bir aziz şeyh var idi. Haylı kerâmeti zâhir olmuş idi. Ve cemi' halkun mu'tekadyıdı. Adı derviş idi. Ve illâ dervişlik bâtinındaydı. Dünyesi ve ni'meti, davarı çoğ idi. Ve sâhib-i çerağ ve 'alem idi. Dâym müsafirhânesi hâli olmaz idi. Ve Osman Gazi dahı gâh gâh gelür idi. Bu azize konuk olur idl. Osman Gazi kim uyudu, düşün-de gördi kim bu azizin koynundan bir ay do-

ğar, gelür Osman Gazinin koynına girer. Bu ay kim Osman Gazinin koynına girdüğü demde göbeginden bir ağac biter. Dahı gölgesi âlemi dutar. Gölgesinin altında dağlar var. Ve her dağın dibinden sular çıkar. Ve bu çıkan sular-dan kimi içir ve kimi bağçalar suvarur ve kimi çeşmeler akıdur. Andan uyhudan uyandı Sürdi, geldi. Şeyhe habar verdi. Şeyh eydür: "Oğul, Osman! Sana muştuluk olsun kim Hak Ta'âlâ sana ve nesline padişahlık verdi. Mu-bârek olsun" der. Ve "benüm kızum Malhun senün helâlün oldı" der. Ve hemandem nikâh edüb kızını Osman Gazi'ye verdi." (Ahmed (Âşıkpaşaoğlu), Tevârih-i Âl-i Osman, Düzenliyen: Çiftçiöğlü N. Atsız, Osmanlı Tarihleri, İst. 1949, s. 95)

Osman Gazin'in rüyada gördüğü asırlık çınar, kuracağı devletin sembolüdür. Mehmet Emin Yurdakul, bu asırlık çınarın yeni bir rüyanın (Türkiye Cumhuriyetinin) ağacı olduğunu söylüyor.

Gene Mehmet Emin Yurdakul, aynı şiirindeki iki dörtlükte bu sefer, Guillaume Tell efsanesine küçük bir bağlantı kurar:

Sen burdan yoluna bakan yerlere
Saçları dalgalı atını sürdün;
Kızları ağlayan kırk esir şehre
Hürriyet götürdün, necat götürdün.

Guillaume Tell, Washington gibi senin de
Başında zaferin bir tacı vardı;
Dünyaya yıldırım atan elinde
Allah'ın intikam kılıcı vardı.

(Mustafa Kemal —I— Zafer)

Mehmet Emin Yurdakul, bu şiirinde Mustafa Kemal'i kızları ağlayan kırk esir şehre özgürlük, kurtuluş götüreren bir kahraman olarak görüyor. Ayrıca, Guillaume Tell'in dağlardan şarkı söyleyerek inişini de gözünün önünde canlandırmış olacak ki dörtlükte bu efsane kahramanının adını açıkça verir. O yıllarda, yazar ve şairlerin özgürlüğü neden hep başka ülkelerde aradıklarını, neden yabancı modellerle baktıklarını anlamak için Yahya Kemal Beyatlı'nın dediklerine kulak verelim:

"Boğaziçi'nin kırlarında gezinirken çocukluğumun en güzel iki hâtırası olan Esir Jeminüs ile Guillaume Tell gözlerimi yaşarttılar. Altın şehri gözümün önüne geldi; sonra düşündüm ki yarımın Türk çocukları hürriyeti benim gibi ya Pyrenées yahut, İsviçre dağlarında aramıyacak; geçen kış Kafkas karları arasından Kâzım Karabekir'le Kars'a yürüyen genç zabıtlar ve genç köylüler, Anadolu'yu ulvî ruh-

ların, mukaddes kanlarının râyihalarıyla doldurdular. Artık Anadolu'da her köy bir Altör şehridir. Biz bu büyük vak'a'ya pek yakınız da inanmıyoruz; yarın bu vak'a kudsi bir efsâne olunca herkeş Mustafa Kemal'i ve arkadaşlarını bir reis ve mücâhid olmaktan farklı görecektir; çünkü yalnız efsânelerde iman tılsımı vardır; bizim nesil hürriyeti bir mev-hûme gibi özlüyordu. Yarının Türk çocukları hürriyetin toprağında doğup büyüyecek!" (Dergâh, 20 Haziran 1920'den Eğil Dağlar, İst. 1966, s. 14)

Behçet Kemal Çağlar, bir şiirinde Atatürk'ü "Fırtına Kuşu" olarak ele almaktadır:

Gönlümüz çırpınıp istiyor artık
Sana ermekçin ey fırtına kuşu
Yola çıkmak, yalın ayak, baş açık
Tirmanmak gök denen mavi yokuşu.

(Atatürk'e Mektup)

Yalnız, Behçet Kemal Çağlar, bu benzetmeyi Hamdullah Suphi Tanrıöver'den almıştır. Hamdullah Suphi Tanrıöver, "Dağ Yolu"nda Atatürk'ü bir fırtına kuşu olarak tasvir etmiştir. Ortaokul Türkçe kitaplarına da okuma metni olarak giren bölümde, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Atatürk'ü fırtına kuşuna benzetmiştir: "Fırtına kuşu en evvel kalpleri kazandı.", "Önümüzde giden kuş, kılavuz kuş! Hepimizin kalbinde senden gelen bir ışık, yeni ufuklara arkandan akıp gidiyoruz!" cümleleriyle Atatürk anlatılmaktadır. (Fırtına kuşları için bk. Hayvanlar Ansiklopedisi, İst. 1966, s. 319, "Hayat Yayınları")

Bu esrarengiz kuşlar, yaşayışları yönünden bir masal varlığı gibidir. Hamdullah Suphi, asıl onun mücadelecî yönünü düşündüğü için olacak, Atatürk'ü böyle orjinal bir benzetmeyle anlatmak istemiştir. Behçet Kemal Çağlar'ın şiiri de fırtına kuşunun bu yönünü verir.

Behçet Kemal Çağlar, "Yirmi Yılın Sonunda" adlı şiirinde ise eski bir Mezopotamya efsanesine, daha doğrusu Tevrat'tan aldığı efsanevi bir olaya yer veriyor:

Yakın gözler kamaşmış, ateşten harflerinde;
Nerdeyse diyecekler: "Yersizdi o ihtilâl."
"Ma Nehli Tash Fâris" Babil duvarındaymış,
Dünyanın duvarında şimdi MUSTAFA KEMAL
(Yirmi Yılın Sonunda)

Şiirin altındaki dip notta "Ma Nehli Tash Fâris" sözü için şair, şu açıklamada bulunuyor: "İsrailoğullarının 70 yıllık Babil esirliğinin son gününde duvarda belliren ateşten söz-

cükler."

Bu sözler, Nabukadnetsar'ın oğlu Belşatzar'a uyarı olsun diye Tanrı'nın buyruğu üzerine görünmeyen bir insanın eliyle kral sarayının duvar sıvası üzerine yazılır. Belşatzar kendini yücelerde gören, Allah'ı tanımayan, başka ilâh-lara tapan bir hükümdardır. Yazının yazılması üzerine Belşatzar, bütün kâhinlere, büyütçülere yazının ne demek olduğunu yorumlamaları için buyruk verir. Onların çözemediğini o sırada Babil'de sürgün hayatı yaşayan İsrailoğullarından Daniel çözer.

"Çizilen yazı şudur: MENE, MENE, TEKEL — UFARSİN. Bu şeyin mânâsı şudur: MENE: Allah senin krallığını saydı ve onu sona erdirdi. TEKEL: Terazide tartıldın ve eksik buldun. FERES: Ülken bölündü, Medlere ve Farslara verildi." (Tevrat, Daniel Bölümü, Bâb 5, İst. 1949, s. 846-847 Kitabın adı: Kitap-ı Mukaddes olup içinde hem Tevrat hem de İncil bulunmaktadır.)

Behçet Kemal Çağlar bu hikâyeden hareket ederek Mustafa Kemal'in "Ya ölüm ya hürriyet" diye haykıran sesiyle bütün dünyayı uyardığını anlatmak istemiştir. Bu sözler, şaire göre bütün ezilmiş uluslar adına söylenmiş ve zalimler okusun diye sanki dünya duvarına yazılmıştır.

Arif Hikmet Par ise, bir şiirinde Atatürk'ü eski Yunan mitolojisinin deniz tanrısı Poseidon gibi canlandırır:

Ben rüzgâr istemem şahlanmağa
Yelemi okşasın Mustafa Kemal yeter.
O, bir üflesin avuçlarıma
Süt liman olurum, cümbüşüm biter.

(Denizde Mustafa Kemal)

Şiirde dile gelen denizlerdir. Bu dörtlükte deniz, bütün coşkunluğunu ve durgunluğunu Mustafa Kemal'den aldığı söylüyor. Şiirde, belki şairin bile düşünmek istemediği bir Poseidon var. Mustafa Kemal, Poseidon gibi denizlere söz geçirmektedir. Poseidon'un bu özelliğini Yunan mitolojisinden izleyelim:

"Fırtınayı başlatmak, durgunluğu getirmek de onun elindeydi:

Buyurdu, fırtına rüzgârı yükseldi,
Denizin dalgaları da.

Rüzgârlar, dalgalar ne kadar yükselirse yükselsin, Poseidon altın arabasına binip de denizin üstünde dolaşmaya başlayınca ortalığa bir durgunluk, bir sessizlik, bir dînginlik yayılırdı." (Edith Hamilton, Mitologya, çvn:

Bize gelen KİTAPLAR

* * * * *

* * * * *

● Boğaziçi Üniv. Folklor Kulübü: "BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ HALKBİLİMİ YILLIĞI". Yıllık Tahir Alangu'nun anısına sunulmuştur. Alangu, Erguvanlı, Türkiçin, Kabas, Gürsoy, Çelik ve Şavkay'ın araştırma ve incelemeleri yer almıştır. Önsöz, yayımlayıcı Mahir Şaul tarafından yazılmıştır. Yıllık 23,5x16 cm. boyunda, 198 sayfa, 25 lira.

● Müneccimbaşı Ahmet Dede (Türkçesi: İsmail Erünsal): "MÜNECCİMBAŞI TARİHİ". I. Cilt. Tercüman 1001 Temel Eser, No. 37/1. Çeviren'in önsözü ile Ahmet Dede'nin biyografisi ve metnin ilk bölümleri. 19,5x13 boyunda, 304 sayfa, 10 lira.

● Müneccimbaşı Ahmet Dede (Türkçesi: İsmail Erünsal): "MÜNECCİMBAŞI TARİHİ". 2. Cilt. Tercüman 1001 Temel Eser, No. 37/2. Birinci ciltte başlayan metnin devamı, lügâtçe. 19,5x13 boyunda, 320 sayfa, 10 lira.

● Hüseyin Râci Efendi: "ZAĞRA MÜFTÜSÜNÜN HATIRALARI / TARİHÇE-İ VAK'A-I ZAĞRA". Baskıya hazırlayan: Ertuğrul Düzdağ. Yazarın hayatı hakkında bilgi ve geniş

Ülkü Tamer, İst. 1964, s. 12, "Varlık yayını")

Poseidon "mythe"nin bir Atatürk şiirinde böylesine yer alışı, bir yönüyle Türk şiirinin edebiyatta uluslararası temlere yönelmesinin de örneği sayılır.

Efsaneden gerçeğe dönünce Atatürk'ü anlama noktasında da yeni değerlendirmeler oldu. Şiir, buna uygun yola girdi. Ama gene de düşüncenin yanısıra duygular da içimizde kaynaştığına göre, zaman zaman Atatürk'ü bir efsane havasında görmek eğiliminden kolay kolay çıkamayacağız. Bu, bir noktada belki gerekli de oluyor. Duyguların coşması için çağdaş zamanda bile efsane ve destanların katanlarında uçmak istemiyor muyuz?

(1) Bu yazı, yazarının yakında çıkacak olan "Türk Şiirinde Atatürk" adlı kitabından dergimiz için seçilmiş bir bölümdür.

(2) Aydın Oy'un, dergimizin 302. sayısında yayınlanmış olan "Mihnet - Keşan'da 150 Yıl Önceki Tekirdağ" adlı yazısında 17. beyitteki (Efrac da) sözcüğünün (Biraz da) diye düzeltilmesi rica olunur.

metin. Tercüman 1001 Temel Eser: 24. 19,5x13 boyunda, 304 sayfa, 10 lira.

● Halil Erdoğan Cengiz: "DİVAN ŞİİRİ ANTOLOJİSİ". 100 şair, 1000 şiir. Türkler ve İslâm uygarlığı, Divan Edebiyatı, İslâmî Türk edebiyatının ilk ürünleri, Edebiyatımızda ilk mutasavvıflar, Din, Tasavvuf, Vezin, Kafiye, Nazım şekilleri'ne ait Giriş'ten sonra -Yüzyıllara göre şairlerin hayatları, şiirlerinden örnekler ile eserin sonunda geniş bir bibliyografya verilmektedir. Milliyet Türk Klâsikleri Dizisi, No. 8. Ciltli, 20x14, 688 sayfa, 30 lira.

● Mehmet Önder: "ANADOLUYU AYDINLATANLAR". II. Cilt. Tanzimat'tan bugüne kadar. 50'yi aşkın bilgin ve şairin hayatı ve eserlerinden örnekler. Yapı ve Kredi Bankası Kültür Yayınları. 21x14 Cm. boyunda, ciltli, 154 sayfa.

● Mehmet Önder: "ŞEHİRDEN ŞEHİRE". Efsaneler, destanlar, hikâyeler. III. Cilt. 35 şehir ve ilçemize ait. Ayrıca eserin sonunda yazarın "Söz biter, Anadolu bitmez" başlıklı 3 cildin konusunu noktalayan bir yazısı yer almaktadır. Yapı ve Kredi Bankası Kültür Yayınları, 19x11 boyunda, 182 sayfa.

● Cemal Kutay: "BİLİNMEYEN TARİHİMİZ". Cilt II. Eylül 1974. Yakın Türk tarihi ve sosyal hayatından belgeler, bilgiler, görüşler. P.K. 34, Kadıköy - İstanbul. 19,5x13,5 boyunda, 480 sayfa, 30 lira.

● A. de Lamartine / M. R. Özmen: "AŞİRETEN DEVLETE". Türkiye Tarihi, I. cilt. Doğan Can'ın yönettiği Tercüman 1001 Temel Eser Serisi, No. 38. Kemal Ilıcak'ın sunuş yazısından sonra eseri basıma hazırlayan Mehmet Özmen'in Lamartine ve eseri hakkında bir yazısı ve metin. 19,5x13 boyunda, 272 sayfa, 10 lira.

● A. de Lamartine / Mehmet R. Özmen: "İMPARATORLUK YOLU". Türkiye Tarihi, 2. cilt. Doğan Can'ın yönettiği Tercüman 1001 Temel Eser Serisi, No. 39. Kemal Ilıcak'ın sunuş yazısı ile, 19,5x13 boyunda, 272 (273. sf. dan 544. sf. ya kadar) sayfa, 10 lira.

● Şener Usanmaz: "BACAKSIZ". Hikâyeler. Yazarın "Öğretmen - Karacabey" adresinden edinilebilir. 19,5x13 boyunda, 128 sayfa, 6 lira.

Kapaklı'da Nişan, Düğün ve Mâniler

Derleyen : Nural GÜRAN

(Kaynak kişi: Dursun Yazıcıoğlu. Yaşı: 37, tahsili ilkököl. Bursa ili, Gemlik ilçesi, Büyükküme köyü. Derlenen yıl: 1968).

Kızın seçimi: Kız görücü usulü ile oğlan evi tarafından beğenilir. Dünür gidilerek istenir. Başlık kesmek yoktur

Evlenmede :

1) Söz kesimi, 2) Nişan, 3) Çeyiz, 4) Kız hamamı, 5) Erkek hamamı, 6) Kına, 7) Gelin götürme.

Kına: Geline tel ve duvak konur. Kına yakılır el ve ayağa. Kınayı kız arkadaşları yakar. Kınada türkü ile kız ağlatılır.

Telek: Geline süsleyip öğütleyen hanıma verilen ad. Yaşı otuzdan aşağı olmaz.

Gelin: Gelin atla gelir. Yolda komşular başına pirinç atarlar. Gelin at üstünde

köyde gezdirilirken erkek çalgıcılar küme-ye refakat ederler. Gelini atdan güveyi kucaklar indirir, kolkola odaya çıkarlar. Duvak açılır ve takı takılır. (yüzük, bilezik v.s.) Gelin evin büyüklelerinin ellerini öper. Güvey gelinin geldiği ata binerek kaçar.

Güvey yatısı namazından sonra maşala (meşale) ile getirilir. Hoçalar okurlar. Konuklara lokum ikram edilir.

Düğünden sonra (3-6 gün) gelin kendi anasına el öpmeye gelir. Oğlan evi de gelir. Akşam yemeği daveti olur. Gelin gelirken su dolu bir testi kırılır.

Düğün salı başlar, cuma biter. Gelin oğlan evine bohça (hediye) götürür.

Sünnet düğünlerinde: Aile çocuğuna mal bağışlar.

MANİLER

Karşıda koyun kuzu
Kıvrım kıvrım boynuzu
Mala tamah etmeyin
Verin denğine kızı

Karanfilim nar açtı
Onu ben kime taksam
Benim yarım burda yok
Gayri kimlere baksam

Hey gelin toplu gelin
Eteği b.. lu gelin
Oğlum seni istemez
Al eşyanı git gelin

Tarla bitti kalmadı
Yağlı börek gelmedi
Yağlı börek istemem
Soğan ekmek geleydi

Gökten zenbil iniyor
Fırıl fırıl dönüyor
O benim kısmetimdir
Yine bana geliyor

Karşıdaki ot mudur
Oğlan karnın tok mudur
Beyaz mintan üstüne
Kırvatın yok mudur

Şapkayı eğe eğe
Kirlenmiş giye giye
Gül benzimi soldurdun
Nazlı yar diye diye

Bahçelerde koyun var
Serin serin suyum var
Yenice bir yar sevdim
Bana uygun boyu var

Maşa maşaya benzer
Paşa paşaya benzer
Kapaklı'nın kızları
İnce fidana benzer

Bahçelerde kelem var
Ardımızdan gelen var
Eski yar şöyle dursun
Yeni yardan selâm var

Karşıda atlar oynar
Çamura bata bata
Yalınız yata yata
Kızlar haraboluyor

Zeytin yaprağın dökmez
Muhabbet sensiz gitmez
Bu gözler seni gördü
Başkasına hayretmez

Kahveyi pişirmeden
Pişirip taşırmadan
İnsan gönül verir mi
Düşünüp taşınmadan

Fırın üstünde fırın
Duyun komşular duyun
İşinizi bırakın
Oğlunuza kız bulun

Pencereden bakıver
Bir şişecik rakı ver
Altın dizilerini
Gerdanına takıver

Bahçelerde enginar
Oğlan zengin kız kibar
Ne kadar zengin olsa
Yine kıza itibar

Avluda dibek taşı
Yediğim bulgur aşı
Teneşirde yıkansın
Kaynanamın kel başı

İki tabak buz gibi
Kaynanam domuz gibi
Kaynanam söylendikçe
Ben oynarım kız gibi

Devlet Halk Oyunları Topluluğuna Muhtacız

Yazan : Nimet GEZMİŞ

Bakırköy Halkevi Bursa Kılıç - Kalkan Takımı, İstanbul'un Fethi yıldönümü töreninde...

Bilhassa son yıllarda halk oyunları konusunda yurt düzeyinde yoğun bir faaliyetin sürdürüldüğü görülmektedir. İllerde kurulan dernek ve grupların yanı sıra eğitim müesseselerimizde de folklor çalışmalarını yaygın bir şekilde yapılmaktadır.

Çok kit olanaklarla devam ettirilen bu faaliyetler başlangıçta her ne kadar faydalı gözükmekte, oyunlarımızın yayılması hususunda teşvik rolü oynamakta ve gençlerimizin boş zamanlarını böylesine milli hareketlerle değerlendirmeleri yönünden çok büyük yararlar sağlamakta ise de, son zamanlarda örgüt ve gruplara sızan çıkarıcılar tarafından bu olumlu faaliyetler amacından saptırılmakta, milli duygu ve manevî haz yok edilmekte ve ulusal varlıklarımız çıkarıcıların seyahat ve maddi menfaat vasıtası haline getirilmektedir.

Örneğin okullarımızda açılan öğretim kurslarına getirilen öğreticilerde bölgesel hiç bir bilgi, görgü ve yetkiye önem ve-

rilmediğinden halk oyunlarımız tamamen yanlış öğretilmekte ve ilk dejenerasyon okullarımızda bu suretle başlatılmaktadır.

Yarışmalar adı altında yapılmakta olan düzenlemelerde folklor kurallarına esas teşkil edecek hiç bir hususa dikkat edilmeyip geliş güzel hazırlanmış her gruba yer verildiğinden ve grupları resimlerinden dahi tanıyamıyacak ölçüde folklor bilincinden yoksun bulunan jüriler marifetiyle değerlendirmeler yapıldığından yanlışlara ve bozulmalara daha da büyük çapta olanak hazırlanmaktadır.

Dernek ve benzeri örgütlerimizde amatörlik perdesi arkasında sinsice sürdürülen menfaat savaşı yüzünden bir sanat ve kültür hazinesi olan halk oyunlarımızın yozlaştırılmakta ve gerçek sanatçılarımızın, folklor sever gençlerimizin ve en değerli uzmanlarımızın olumlu faaliyetlerine fırsat verilmemektedir.

Bazı kuruluşlarca son zamanlarda ya-

pilmakta olan komple grup çalışmaları da bilimin ve tekniğin araç ve gereçinden uzak bulunmakta, uyduruk olmaktan öteye gidememektedir. Örneğin, horon bölgesinde yetişmiş, halk bilim esaslarına göre o yörenin her türlü yaşantısını üzerinden atamamış bir sanatçıya zeybek, halay bölgesinin oyuncusuna bar tutmayı mecburi kılmanın bilimle bağdaşır hiç bir yönü yoktur. Bilimin ışığından faydalanmak suretiyle yapılmayan böylesine tutarsız çalışmalarda sanatçıyı robotlaştırmaktan kurtarmak asla mümkün olamamaktadır.

Oyunlarımız gibi, oyunlarımızın müziği de ilkel halden bir türlü kurtarılamamakta, nota ve metod nedir bilmeyen düdükçülerin elinde müziğimiz denlenemeyecek acayip bir hale sokulmaktadır. Hele komple müzisyenlerin (her bölgenin müziğini çalan) icra etmekte oldukları halk oyunları müziğimizi dinleyip de üzüntüye düşmemek kabil değildir. Çeyrek sesli horoz gibi öten zurnalar, çığ sesli klarnetler, salonları çınlatarak kulakları sağır eden davullar, her zaman yerli ve yabancı seyircilerimizin çok haklı şikâyetlerine konu olmaktan öteye gidememektedir.

Daha bir çok örnekler verebileceğimiz

bu tutum ve davranışlar göstermektedir ki, bir kültür hazinesi olan halk oyunlarımızı olanakları kısıtlı, bilinçsiz amatör faaliyetlerden ve sömürülerden kurtarmalı, gerçek folklorcu ve bilim adamlarımızın fikirleri etrafında toplanmalı ve bilimin ışığı altında "Devlet Halk Oyunları Topluluğu"muz en kısa sürede kurmalıyız.

Daha dün bağımsızlıklarına kavuşan en geri ülkelerin dahi yaptıkları aşamayı yapamadığımız ve muhtaç bulunduğumuz halk oyunları topluluğunu kuramadığımız takdirde, bugün ulusca üzüntüsünü çektiğimiz diğer atasporlarımızdaki kayıplara halk oyunlarımız alanında da uğrayacağımızı bilmeliyiz.

Halk Oyunlarımızın öğrenim, çalışma, gösteri ve yönetim alanlarında konu ile ilgililerin görüşlerini yayımlamaya devam ediyoruz. Daha önceki beş yazıda, 1) Nejat Birdoğan, 2) Dr. Metin And, 3) Menter Şahinler, 4) Sabahattin Türkoğlu, 5) Sebahattin Bulut'un yazılarını yayımlamıştık. Nimet Gezmiş'in yukarıda yer alan yazısını diğer folkloristlerimizin ve Halk Oyunları otoritelerimizin görüşleri izleyecektir.

Ankara Tüfem Halk Dansları Topluluğu Yozgat Kız Oyunları Ekibi bir gösteri sırasında...

Araştırmalar :

1686 ve 1697 'de Yakılan Budin ve Bosna - Saray Ağıdları

Yazan : Dr. M. Fahrettin KIRZIOĞLU

Macaristan başkendi Buda - Peşte'ye, Osmanlı atalarımız "Budın, Budun" ve bazen "Budım" derlerdi (Kanunî'nin Başvezirlerinden Lûtfî Paşa'nın ünlü tarihinde de, "Budım" deniliyor). Kanunî Sultan Süleyman, 29 Ağustos 1526 Mohaç - Zaferi ile Macaristan'ı fethedip, 11 Eylül günü de, başkent Budin'a girmiş ve Kurban Bayramı'nı, ordusuyla birlikte burada geçirmişti. 1528 - 1541 arasında, İstanbul'a bağlı Macar Kırallığı elinde kalan Budın, 29 Ağustos 1541'de yine Kanunî tarafından işgal edilerek, Kırallığı lâğvedilen Macaristan'ın Beğlerbeğlikle idaresine başlanınca, "Eyâlet Merkezi" olmuştur. Budın, Eylül 1683'te "İkinci Viyana Muharasarı"ndaki bozgunumuzdan üç yıl sonra, 2 Eylül 1686 Pazartesi günü, Avusturyalılar ile müttefiklerinin eline düşmüş ve Macaristan, 160 yıllık Osmanlı idaresinden sonra, elden çıkmıştır.

"Avcı" lakabıyla anılan IV. Sultan Mehmed, 18 Haziran 1686 gününden beri 90 binlik Avusturya ordusunun kuşattığı Budın'ın, 8-10 bin erimizle korunduğunu duyarak, oranın imdadına, "Serdâr-i-Ekrem" unvanıyla Sarı - Süleyman Paşa idaresinde 50 binlik bir ordu kuvveti göndermişti. Son Budın Beğlerbeğisi Abdurrahman Paşa'nın, 16 Temmuz 1686'da bir düşman humbarasıyla İçkale - Cephaneliğindeki 36.000 kantar barutun patlamasıyla dört bin erimizin şehid düşmesinden sonra, dayanma gücü çok zayıflamıştı. 1 Ağustos'ta Budın'a yaklaşan Serdâr-i-Ekrem ordusunun, 14 Ağustos Savaşında yenilip, geri çekilmesi, İslâm eserleri ve geniş imar işleriyle gerçek bir Türk - Osmanlı beldesi olan Budın'ın, düşüşünü hazırlamıştı.

2 Eylül'de Avusturyalılar ve müttefikleri öteki Katolikler, şehre girince İçkaleye çekilen bir avuç koruyucular ile Abdurrahman Paşa, şehid düşmüş; Budın geceleyin ateşe verilmiş ve Müslüman halkı yağmalanıp, kılıçtan geçirilmiş; Tuna'ya atlayıp yüzerek kurtulanlardan başka, sağ kalanlar tutsak alınıp, don - gömleklerine varınca soyulmuş olduklarından, bunlardan intihar edenler ve donanlar bile olmuştur.

"Aldı Nemçe (Avusturyalı) bizim Nazlı - Budını" nakaratlı meşhur ağıt, bu felâket üzerine söylenmiş ve okul kitaplarımıza bile,

"halk edebiyatı örnekleri" arasında geçmiştir. Biz, Erzurum'da, 1924'te "Medreseler'in Kapatılması"ni müteakip, şehirdeki medreselerden toplanıp, o zaman en büyük irfan ocağı sayılan "Erzurum Erkek Lisesi" kitaplığına alınarak sandıklar içinde saklanan ve 1969'da Millî Eğitim Bakanlığının müsaadeleriyle tarafımızdan "Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi"ne malettilen "Yazma Eserler" arasında 273 Sayıda kayıtlı 12 yapraklı Türkçe "Cedvel-i Ma'rifet-i Ahkâm-ı Külliye" adlı küçük bir yazma vardır. "19 Receb 1071 (21 Mart 1661) Pazartesi" günü yazılmaya başlanan bu Eski - Takvim kitabında, Oniki Hayvanlı Türk - Yılı'nda (s. 26) anlatılmıştır. Bu değerli yazmanın başında (s. 1a) ve sonunda (12b, 13a - 13b) boş bulunan sahifelere, "(10)98" (1687) yılında, yani, Budın'ın düştüğü yıl dolmadan, "Türki" başlığı altında, ikisi heceli ve biri aruzlu üç manzume yazılmıştır. Bunlardan ilki ve sonuncusu, işlek bir kalemle "divanı - kırması" hattıyla ve s. 13a ve 12b de ikincisi harekeli ve bozuk bir nesihle yazılmıştır. Nesihle ve harekeli olan, "Budım" Ağıtı olup, "fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilün" ölçüsündedir. Aynen aşağıya alıyoruz:

"TÜRKi" (Budım - Ağıtı)

1. Yaksa eflâki aceb mi nâr-i âhum der, Budım.
Gör ne getirdü âkhir bakht-i siyâhum der,
Ehl-i-İslâm gelmedi, bağlandı râhum der,
Budım.
Ben de bildüm cürmümü, çokdur günâhum der,
Budım.
2. Bilmezem neden tekâsül etdi Devletlü - Vezir 1)?
Niçe İmân - Ehli düşdü dest-i Kâfir'e esir;
Küfr ü zulmet içre kaldı böyle şeh-i bînazir,
Bende girdi cümleten Mir ü Sipâh'um der,
Budım.
3. Çekdiğim cevre dayanmaz müntehâ dağlar,
benüm;
Yok mudur bu dehr içinde zakhmumı bağlar,
benüm?
Gökdeki cümle Melekler, hâluma ağlar benüm;
Lûtf-i Hak'dan gayri kalmadı penâhum der,
Budım.

4. Pâyimâl oldu ayakda şimdi mektebhâneler;
Nâr-i hieze yanmadayuz, nitelim pervâneler;
Bu dalâletden beni kur (tar) İlah'um, der
Budim.
5. 'Azm-edüp Evvelbahâr'da devlet ü ikrâm-
ile;
Gaazî - Khunkâr'um 2) yerîş gel 'Asker-i İslâm-ile;
Yörüsünler Gaaziler, Tekbir eydüp İbrâm-ile;
"Al beni, Kâfir'de koyma Pâdişâh'um", der
Budim.

★

(RÂZİ - KADIN AĞZI'NDAN AĞIT)

Yazmanın 1a sahifesinde divânî - kırması ile ve altında "Târikhi Sene (10)98" (1687) yazılı sekiz bentli manzum heceli olup, kafiyeleri yer yer bozuktur. Mürekkebinin aşınmasından okunması oldukça güç olan parçayı, aynen naklediyoruz:

1. Khaberliğe gidin durman kaziler (gaziler),
Gece, gündüz feryâd ile zârumdur.
Bizim yerde, bizi ağlar diyemez,
Tutuşuban yanar dağlar, diyemez,
2. Kara - Gâvur yeryüzünü бүрүдү,
Esr etdi bizi, bunda sürüdü;
Yalınğ - kılıç oldu, şehre yörüdü,
Bize böyle zulüm oldu, diyemez.
3. Esir olduk, kaldık bunda kimimiz,
'Arş'a çıkdı bizüm âh ü zârumuz;
Aramızda Şehid oldu çoğumuz,
Kıyâmet - Gününü gördük, diyemez.
4. Varunğ, deyünğ anam geysün karayı,
Durağımız Erdel - Oğlu 3) Sarayı;
Gelsün bizi şehir - şehir arayı;
Saray değül, bize zindân, diyemez.
5. Sarkhoş olup, takhta geçer, oturur;
Müselmanlar, bunu kimler götürür?
Bizi karşusuna bir - bir getirür,
Al - Osmân 'da gayret yok mu? diyemez.
6. Al - Osmân Eller'ünğ dâim gözlerüz;
Dokuz dâne Paşa - zâde Kızlar'uz;
Eller'den şimdi (hep) khaber gözlerüz,
Bir Kâfir'e esir olduk, diyemez.
7. Hak'dan gayrı kimse yokdur dilümde;
Evvel böyle kısmet imiş Kalem'de,
Kelepçeler vardır iki elimde,
İşidenler hep ağlaşur, diyemez.
8. Ben RÂZİ - KADIN'um, oldum zâricı;
Her karanlığa bir aydınlık verici;
Elimde kalmadı altın ve inci,
Yanukh 4) derdüm, (yokdur) dermân diyemez.

"Târikhi Sene 98."

"TÜRKI" (Bosna - Saray'ın 1697'de Yanması'na Ağıt)

Yazmanın 13b sahifesine tersine ve işlek bir divânî - kırmasıyla yazılı manzume Bosna - Saray'a aittir. 1683 Viyana Bozgunumuz üzerine, Papalığın emriyle Türklere karşı kurulan; Venedik - Avusturya - Polonya üçlüsünün "Mukaddes - İttifak"ının ve buna katılan Ortodoks - Rusya'nın kendi cephelerinden topraklarımızın ve buna katılan Ortodoks - Rusya'nın kendi cephelerinden topraklarımıza saldırdıkları, malumdur. İşte bu sırada Venedikliler, denizden kıyılarımıza saldırırken, Avusturya orduları başbuğu "Prens Eugene" (Öjen) de, hisarsız ve açık bir şehir olan Bosna - Saray'ı, 17 Ekim 1697 de bir baskınla işgal ederek, 120 câii ile birlikte yakmış ve 20 gün sonra yetişen kuvvetlerimiz önünden, çekilmiştir. Bu manzumede, "ÂBİD" adlı bir şâirin, bu acıklı hâdise üzerine söylediği "Bosna'da yüzkarası eyleyen Vezirümüz" naka-ratlı 4 kitalı deyişi görülüyor:

Yedi-İklim, Çâr-Köşe'den derildi asker geldi;
Gidi - Kâfir görünce, (ne) olacağı bildi;
Onda olan Din (-i)-İslâm, cümle şâz olup güldü;
Bosna'da yüzkarası eyleyen Vezir'ümüz.

Öyle bilkim Pâdişâh'um: Din-i-İslâm kalmadı;
Bize olan cevr ü cefâ bir senede olmadı;
Tatar-Khan'a 5) imdâd dedünğ, aslâ imdâd kılmadı;
Bosna'da yüzkarası eyleyen Vezir'ümüz.

Şebizikdir 6) er - karı, hep buraya gelmişdi;
Gidi - Kâfir görünce, sararuban solmuşdu;
"Koma kurdum", demiş olsa, niçe kal'asın almışdı;
Bosna'da yüzkarası eyleyen Vezir'ümüz.

ÂBİD'im der: bilmiş ol, güc ordumuz basıldı;
Feryâdımız direk - direk ta göklere asıldı;
Vezir'ümüz mağrur olup, kelleciği kesildi;
Bosna'da yüzkarası eyleyen Vezir'ümüz.

SÖZLER : 1) Burada, Serdâr-i-Ekrem'e isaret edilmiştir. 2) "Gaazi Mehmed Khan-i Râbi" (IV. Sultan Mehmed). 3) Bu sırada "Erdel - Oğlu", Türkiye'ye sâdik "Orta - Macar Kırâli Tököl" olduğuna göre, onun, Avusturyalılar elinde bulunan "Saray"ında, tutsak Türk - Kızları'na mezâlîm yapıldığı, anlaşılıyor. 4) Bu söz, iyi okunmuyor. 5) Kırım Hanı, "Hacı Selim - Gerey". 6) İyi okunmayan ve mânâsı anlaşılmayan ibare, bu biçimde yazılıdır.

Kitaplar Arasında :**"Ercişli Emrah İle Selvihan Hikâyesi,, Üzerine****Yazan : Nejat BİRDOĞAN**

Türk ozanlarından yaşadığı çağa damgasını vuranlarından birisi de Ercişli Emrah'tır. Elinizdeki bu dergide yirmi yıldan beri çeşitli kişilerce bu ölümsüz ozan üzerine pek çok yazı yazıldı. Bugün de hem uzun yıllardan beri gönül verdiğimiz bu ozanı anmak hem de Emrah üzerine bir doktora tezi olarak yayınlanmış bir yapıtı eleştirmek istedik.

Atatürk Üniversitesi öğretim görevlilerinden Sayın Dr. Muhan Bâli, doktora tezini Cumhuriyetin 50. Yılı Armağanı olarak adı geçen Üniversite yayınlarından 213 No. ile çıkardı. Kitap 302 sayfadan oluşmuş. Gerçekten ilk bakışta bilimsel bir çalışma ürünü olduğu belli. Emrah'ın tarihsel kişiliği, yaşadığı devir, sözcük anlamı, ozan olarak etkisi, öykünün oluşumu, olayların tarihsel olaylarla ilişkisi ve varyantlar, yapının bölümleri.

Tezi inceleyen kurulda kimler var? Bunu bilemediğimiz için tezi benimsiyenlerin halk edebiyatı üzerindeki yetkilerini söyleyemiyoruz.

Şimdi bölüm bölüm eleştirmeye geçiyoruz.

Öncelikle söyleyelim ki değerli arkadaşımız emek vermiştir. Saygı duyarız. Dileğimiz daha güçlü ürünler vermesidir.

Önsözde Doğu Anadolu halk hikâyeciliği alanında isimleri sayarken Arpaçay - Sosgertli Mehmet Ülker Hicrani'yi, Kağızmandan Çolak İbrahim Erdemi'yi, İğdir'dan Sucu Kamberi (ki herbiri birer masal ve hikâye denizi gibidirler) saymamıştır. Bu isimler Ercişli Emrah ve diğer halk öyküleri alanında Müdâmi'den geri kalmazlar.

Önsözde bir ara "Bu hikâyenin diğer varyantlarının bugün hudutlarımız dışında kalmış olan Türk ülkelerinde, meselâ Azarbaycan'da yaşadığına inanmaktayız" demektedir. 10 yıldır Atatürk Üniversitesi'nde çalışan Sayın yazar kitapta bir ara Revan varyantından söz edecektir. Azarbaycan, Özbek ve giderek Orta Asya Türk Uluslarında Emrah olduğunu duymamışa benzer. Türkmenistan'da Sayad ve Hemra öyküsü kısaca şöyledir:

"Hemra, Azarbaycanlıdır. Selbiniyaz adlı bir kıza evlenir. Gerdek gecesi Kızilelma ülkesinde Sayad Han adlı güzel bir kız olduğunu öğrenip yola düşer. Oğlunu bu tehlikeli yolculuktan alakoymak isteyen babası Âşık Ah-

met de onunla birlikte yola çıkar. Yolda türlü engellerden sonra Sayat Han'ı kaçırlar. Sayad Han koçaklıklarla arkalarından gelen babasının adamlarını yener ve muratlarına ererler."

Azarbaycan anlatımında ise bu Kızilelma Ülkesi, kızıl elmaya dönüşür. Bir bulaktan çıkan akarsuyla gelen kırmızı bir elmayı izleyerek Âşık Ahmet'le oğul Sayad Peri'nin başına giderler. Türkmenistan'da yayılan Hurlika ve Hemra adlı bir öykü de Uygurlara Türkmenlerden geçmiştir.

Yukarıda sunduğumuz örnekler gösteriyor ki Emrah'ın diğer Türk uluslarında yaşadığına inanmak değil, bilmek gerekir. Muhan Bâli, araştırmasını noksan tutmuştur.

Gene önsözde (S. 10) "en zengin derleme olan Behçet Mahir rivayetidir" demektedir. Kesin ve gereksiz bir yargıdır. Muhan Beyle ayrıca konuşmştuk. Gerek Emrah'tan gerekse sonradan yayınlanan Köroğlu'da şiir yönü bozuk ve çok noksandır. Anlaşıyor ki Behçet Mahir şiiri çok sevmiyor. Şoşartma dediğimiz nesir mübalâğası ile hikâyeyi anlatıyor. Ana noktaları kaybetmiyor. Diğerini süslüyor. Nitelik sayın doktor da kitabının bir yerinde Behçet Mahir'in bir metnin iki ayrı zamanda anlatımında iki ayrı şekil ortaya çıktığını söylüyor.

Bâli, Emrah'ın tarihsel kişiliğini ve yaşadığı devri ele aldığı bölümde (S. 19-24) ilk kez bir tarihsel araştırma yaptığını söylüyor. Yanlıştır. Boratav, Emrah'ın tarihsel kişiliğini Halk Hikâyeleri kitabında işlemiştir. Biz de bu konuya TFA'nın 159. sayısında ayrı bir yazı ayırmıştık. Gerçi sayın yazar sık sık söz ettiği bu yazımıza katılmıyor. Ama bizim bulduğumuz ve ileri sürdüğümüz çağın da dışına düşmüyor. Onun da yargısı Emrah'ın Van kuşatması (1603) döneminde yaşadığıdır. Burada Muhas Bâli ile konu üzerinde duralım:

Ben tarihsel olayları incelerken Van kuşatmasının yalnız Emrah öyküsünde olduğunu, diğer öykülerimizde bulunmadığını ileri sürdüm. Muhan Bey bir diğer öykü bulmuş mudur? Emrah varyantlarının hiç birisi de yoktur ki Van kuşatması olmasın. Öyle ise bu öyküye ve Emrah'ın yaşamına büyük ölçüde etki eden bu olay destana nereden girmiştir?

Emrah hikâyesini gerek kendi düzsün, gerek başka ozanlar düzsünler bu kuşatmayı Emrah görmüştür. Bu gerçektir. O zaman, ben değil Muhan Bâli yanılıyor. Ben, "öykü olayın geçtiği kuşatma zamanında vardı" demiyorum ki... Yazar öyle anlıyor. Bu yanlış anlamalara bir diğer ve tehlikeli örnek de 23. sayfada 4 Emrah'ın varsayılan iki dörtlüktedir. Aynen alıyoruz:

**Yakma cevri oduna bağı yanığı
İkrarında duran kalbi sâdığı
Sana gönül verip yanan aşığı
Ben bir bir diyeyim say ciğerim yâr**

**Birisi Sivash, birisi Vanlı,
Dağıstanlı, Hanlı, Tirabuzanlı.
Birisi Emrah'tır şöretli sanlı,
Bunlar sana yangın ay ciğerim yâr.**

Bu iki dörtlükte Muhan Bâli, 4 Emrah var olduğu sonucuna varmıştır. Biz şunu anlıyoruz: "Sana yananları bir bir diyeyim. Sivash, Vanlı, Dağıstanlı, Hanlı, Trabzonlu ve bir de ben Emrah"... Diğer âşıkların adları yoktur ve hepsi altıdır, dört değildir.

Van Postası gazetesinde Yakup Kuşçuoğlu'nun çok değerli derlemesini Muhan Bey görememiş. Büyük eksiklik. Oradaki derleme zenginliği inkâr edilemiyor. Kağızman derlemesini yapıp bir örneğini Kırzioğlu M. Fahrettin Bey'e vermiştim. Onu da görseydi Behçet Mahir için bu ifadeyi kullanmazdı. Bardızlı Mevlit İhsani'den lütfen derlesin. Gene bu savından vazgeçecektir.

Metin (91-187) tam Erzurum ağzı ile alınmış. Burada bir önerimiz var. Her ne kadar folklor araştırmacılığı âşık ağzına bağlı kalınmasını isterse de bir yerde anlaşılma çok zor oluyor. Dil derlemesi yapmıyoruz. Bu âşık ağzına bağlılıktan hikâyenin selâmeti için ayrılmalıyız. Değişlerde ölçü ve uyak bakımından bağlılık gerektir. Ama Behçet Mahir'in derlemesine değil. Metindeki değişlerin tümü bozuk. Kimi değişlerin dörtlükleri yer değiştirmiş. Kimileri noksan. Ölçü son derece zayıf. İşte bir örnek;

**Sene kimler dedi ey hayın ay gız
Çez menemşeyi
Yüz bin mehnatınen dörmüş döşürmüş
Daha koklamayız biz menemşeyi**

(S. 112)

Emrahın o güzel, pırıl pırıl şiiri ne duruma gelmiş. Zaten topu topu 34 dörtlük ve 3

ikilik var. Emrah'ın ozanlığı kaybolup gitmiş. Sükrü Murat Elçin'in Kerem ile Aslı incelemesini yansılıyarak Emrah incelemesini oldukça başarılı yapmıştır. Burada taklit bile olsa Muhan Bâli'yi kutlarız. Ancak tertip kusurağın dolay kimi sözcükler anlamsız. Örneğin s. 201 de bizim bir derlememizdeki bostan-bastan'a, meni tekin - memleketin'e, hayıf-heyit'e dönüşmüş. Motifler, yapı ve şekil, titiz bir çalışma ürünü, Dil ve Üslup bölümünde gene Behçet Mahir gereksiz övülmüş (S. 227).

Şiirler bölümünde Boratav'ın 170 dörtlük, Müdâmi'nini 640 hane ve gene Müdâmi'den naklen benim 1700 dörtlük derlediğim yazılı. Benim üç derlememden ve ayrı ayrı deyişlerden elimde 304 dörtlük var. Rahmetli Müdâmi'de bir yanılma olacak. Muhan Bâli, Behçet Mahir metnindeki deyişleri Muraç Uraz ve Ozanoğlu metinleriyle karşılaştırmış. Bu arada metni de gözden geçirmiş... Ozanoğlu anlatımı gereksiz alınmış. Hiçbir değeri yok. Ayrıca kimi deyişlerin Emrah'ın olmadığı farkına nasıl varılmamış. Örneğin;

**Bene derler gam yükünü sen götür
Benim yük taşıyan kervanım mı var?**

dizelerinin Karacaoğlan'ın olduğunu bilmemeyle olanak yoktur. Edebiyatçılar bir yandan da gerçekleri aramalıdır. Tutucu bir yöntem bağlılığı, gerçekleri gözden yitirir. Değişler çok noksan. 257. sayfada;

**Bizim sahraların başı
Pâre pâre duman şimdi.**

dizeleriyle başlayan koşma, Ali Saracoğlu'dan alınan;

**Kalk gidelim deli gönül
Yollar çeper bağlar şimdi.**

dizeleriyle başlayan koşmasıyla benzer tutulmuş. "Simdi" dönerayağına bakılarak yapılmış ama yanlış yapılmış. İki apayrı koşmadır. Ali Saracoğlu da belirtecek ya. Her ikisi de ayrı ayrı vardır.

252. sayfada;

**Bağırma od saldın salatın peri
Bu ne ateş sende cana düşüptür.**

dizeleriyle başlayan koşma incelenirken "Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, bu şiirin;

**Başına döndüğüm, vay kurban olduğum,
Sayad Peri**

Can Emrah'ın, can senin.

şekli ile bir Azeri türküsü halinde okunduğunu, fakat tamamını hatırlamadığını söy-

Koçana (Makedonya) Atasözleri ve Deyimleri

Derleyen : İsmail EREN

Anadolu folklorunun bir bölümü olan Rumeli Türk folkloru, günümüze kadar bütünüyle ne derlenmiş ne de bilimsel bir şekilde incelenmiştir.

Yüzyıllar boyunca sürüp giden göçlerin bir sonucu olarak bu folklorun büyük bir kısmına kaybolmuş nazarıyla bakmak gerekir. Bu acı gerçeği şu atasözü en iyi bir şekilde dile getirmektedir: *Rumeli'nin bozgunu, Anadolu'nun salgını, İstanbul'un yangını.*

Birinci Dünya Savaşından önce Rumeli Türk folkloru ile ilgili bazı malzemelere, o dönemde çıkan süreli yayınlar ile genellikle Türk muhibbi olan bazı edebiyatçıların, Türklerin yaşamını konu edinen eserlerinde ancak dağınık bir şekilde bulmak olanağı vardır. İki dünya savaşı arasında bu folklorun derlenmesine daha büyük bir önemin verildiği görülmektedir. Ancak bu derlemeler sistemli bir şekilde değil, meraklı araştırmacıların çabalarıyla yapılmıştır. İkinci Dünya Savaşının sona ermesinden kısa bir süre sonra, Türklerin Balkanlardan Anavatana göçmelerini kitle halinde alınca, önceleri ağızların özellikleri Macar türkologları tarafından incelenmeye başlanmıştır (G. Nemeth, J. Eckmann,

ledi", denmektedir. Salatin ile Sayatı, cana ile can'ı benzetip deyişlerin değişik söyleniş olduğunu söylemek yanlıştır. Prof. Tarlan'ın duyduğunu kendi derlememizden aktarıyoruz.

**Güzeller güzeli güzeller hası
Kızım can Emrah'ın, can da senindir.**

**Başından düşmesin devlet çiğası
Kızım can Emrah'ın, can da senindir.**

**Başına döndüğüm elâgöz perî
Dâdına yetişsin meydanın neri
Ağ üze salıpsan çığa telleri
Kızım can Emrah'ın, can da senindir.**

**Âşık Ahmet bu işleri ne bilsin
Dostmal alıp çeşmim yaşını silsin
Oğlum Emrah senin yanında kalsın
Kızım can Emrah'ın, can da senindir.**

Eleştiriyi uzatmağa gerek yoktur. Muhan Bâli dostumuz bir doktora çalışması yapıp amacına varmış. Emrah'sa bir katkıda bulunmamış. Yeni çalışmalara başlamasını dileyelim.

G. Hazai, S. Kakuk) (1). Daha sonraları bu bölgelerde yetişen Türk aydınları da ilgilenmeğe başlamışlar ve derledikleri malzemeleri Aralık 1965 yılında Üsküp'te ve geçen yıldan beri Priştine'de çıkmağa başlayan *Sesler* ve *Çevren* dergilerinde yayınlamaktadırlar.

Biz de Anavatana göçmeden önce bu konu ile ilgilenip, çeşitli şekillerde derleme çalışmalarında bulduk. Önceleri hemşehrilerle sohbet sırasında, özellikle Üsküp şehri ve Koçana kasabası ile kazasındaki köylerde yaşayan Türklerin ağız özelliklerini saptamağa çalıştık. Akraha olan hanımlardan yararlanarak mani, türkü, şarkı, hikâye ve bilmeceler kaydettik. Ayrıca, Koçana ve köylerinde bulunan Türk öğretmenlerine, kendi öğrencilerine mani, bilmece ve türkü derlemelerini bir ev ödevi olarak vermelerini rica ettik. Bu derlemelerde öğrencilerin ebeveyn, akraha ve komşulardan da yararlanmaları salık verildi. Ricamızı seve seve yerine getiren Türk öğretmenleri, bir süre sonra bütün ev ödevlerini bize teslim ettiler. Bu suretle gerçekten zengin folklorik malzeme derlenmiş oldu. Bununla birlikte biz, 1957 yılında İstanbul'a yerleştikten sonra da, fırsat buldukça, derleme faaliyetine devam ettik. Nitekim, burada yayınlamakta olduğumuz Koçana atasözleri ve deyimlerinin büyük bir kısmı, son yıllarda annem Hafız Tayyibe (72) ve akrabalarından Fatma Anbargil (64) hanımlardan derlenmiştir.

Koçana kasabası, aynı adı taşıyan kazanın merkezi olup, Vardar Makedonya'sının doğu kısmında, Bregalniça nehrinin havzasında bulunmaktadır. Avrupa'da en kaliteli pirinç, bu havzada yetişmektedir. Yugoslavya Türklerinin en büyük çoğunluğu, Makedonya'nın doğu kısmında, Yörükler ise genellikle dağlık bölgelerde yaşamaktadırlar.

Göçlerin başladığı 1950 yılında Koçana kasabasında 120-130 Türk hanesi mevcut iken bugün yalnız 4-5 aile kalmıştır.

Koçana ağzı, öteki Rumeli ağızlarının hemen hemen bütün özelliklerini taşımak-

tadır. Burada, yalnız atasözlere dayanarak bu ağzın özelliklerini belirtme amacını gütmüyoruz. Esasen, yalnız bir çeşit malzeme dayanarak bütün bu özellikler üzerinde durmak olanağı da yoktur. Bununla birlikte, bazı karakteristik özelliklerin belirtilmesinde yarar olacağına kaniyiz.

H sesi hiç bir surette kullanılmamaktadır (aber, masus, saba). Yumuşak ğ daima g olarak telâffuz olunur (begenmek, aklamak, bag). Bundan başka, iki noktalı i vokali, i ve ı, bir noktalı o vokali ö ve o, nihayet u vokali de ü ve u arasında bir vokal olarak söylenir. Ancak, teknik olarak bulunmadığından bu sesler: ı, ö ve ü harfleriyle belirtilmiştir (2).

Rumeli Türk ağzları, Sırpça, Makedonca, Bulgarca, Arnavutça ve Rumcanın büyük etkileri altında kalmıştır. Bununla birlikte bu etkilerin halk edebiyatında ya hiç ya da pek cüzi olduğu görülmektedir. Nitekim burada yayınlamakta olduğumuz 109 atasözü ve deyimden yalnız birinde *maçka* kelimesi geçmektedir, ki Makedonca ve Sırpçada kedi anlamına gelmektedir. Diğer taraftan Türk atasözlerinin büyük bir kısmı Balkanlar'da konuşulan dillere ya harfi harfine ya da çok benzer bir şekilde çevrilmiştir (3).

Koçana atasözleri ve deyimlerinin büyük bir kısmı, Feridun Fazıl Tülbendçi tarafından yayınlanan *Türk Atasözleri ve Deyimleri* (İstanbul 1963) adlı eserde bulunmaktadır. Geri kalan bazı atasözlerinde ise kelime, anlam ve cümle kuruluşu bakımından farklılıklar göze ilişmektedir. Meselâ, F. F. Tülbendçi'nin eserinde (s. 247) yer alan *Kendi düşen ağlamaz (iki gözden olur)* atasözü Koçana ağzında şu şekilde kullanılır: *Kendi düşen ağlamaz; ağlarsa da yakışmaz. Keza: Karıncanın babasını sorar* (s. 239) atasözü Koçana ağzında: *Pirenin bubasını sorar* şeklindedir. Bazı atasözler F. F. Tülbendçi tarafından derlenenlerin aynısı olduğu halde gelecekte yapılacak olan karşılaştırmalı incelemeler için yararlı olur gerekçesiyle bunların da yayınlanmasını uygun bulduk.

Atasözleri ve deyimlerde geçen bazı kelimeleri daha kolay bir şekilde anlamak için ayrıca bir de lügatçe eklenmiştir.

1 Bu incelemeler için bk.: İsmail Eren, *Yugoslavya Türkleri'nin ağız ve folk-*

loruna dair bazı inceleme ve kaynaklar, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. XVI, İstanbul 1968, s. 73-80; Süreyya Yusuf, *Prizren Türkçesinde Kimi Yabancı Öğeler*, Çevren Dergisi, Yıl II, Priştine, Temmuz 1974, S. 3, s. 33.

2 Bu ağzın diğer bazı özellikleri için bk: İsmail Eren, *Güney İslav (Sırp - Hırvat, Bulgar ve Makedon) dillerinde kullanılan Türkçe ekler*, XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler, Ankara 1968, s. 239-246.

3 Bu konuda daha fazla bilgi için bk: Nikolay II. İkonov, *Balkanska narodna madrost*. Usporeditsi na bulgarski, srbski, turski, ruminski, gritski i albanski poslovitsi i pogovorki [Balkan halk hikmeti, Bulgar, Sırp Türk, Rumen ve Arnavut atasözleri ve deyimleri benzerlikleri], Sofya 1968.

ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

Aç köpek kurda salar.
Açtırma kuti, söyletme küti.
Alla kurusun sonradan görenden ve dinden dönenenden.
Alla şaşırtmasın.
Alvacı bozaciya şait olmuş.
Anasını bak kızını al, kenarını bak bezini al.
Astari üzünden pali.
At, avrat ve saat emanet olmaz.
Ayna gibi dostun olsun.
Balık denizde, tava ateşte.
Bali karıştıran parmağını yalar.
Begire binmeden ayaklarını sanlay.
Begirden eşege düşmüş.
Beş ceviz görmeden taş atmaz.
Biikli çucuga ve memeli kıza söz söylenmez.

Bir da gelin olursam, nasıl el öpeceğimi bilirim.

Bir söyle bin dinle.
Bogulursen derin suda bogul.
Çingenenin ayrani yok içmege, at ile gider s. maga.

Çingenenin üzi kara, torbasi ak.
Çocuk b. kundan benli olur.

Delie taş anmak.
Dere er zaman kütük getirmez.
Derei görmeden paçalarını sıvar.
Deve boynuz ararkın kulaksız kalmış.
Deveci ile konuşan kapisını bol yapar.
Dingil kırıldıktan sonra yol çoktır.

Doksan - yazı koksan.
Domuzdan kıl koparmak.
Doshk araba ile alış veriş miskal ile olur.

Eğri oturalım dogri söylelim.
Ekmegi ye yatışınca, rubai gi yakışınca.
Er gün bayram olmaz.
Er gün tatli yenmez.
Er uçan kus yenmez.
Er kez derdile degirmenci bendile.
Eski köyde yeni adet.
Eski taş eski amam.
Eşege binen osuruguna katlanır.
Eşekten düşen de dinlenir.
Et alırsen koldan al, kız alırsen soydan al.

Gelin süpürgei kapi arkasında bulmuş.
Girmesi an kapisı, çıkması igne kulagi.
Gördün deli dön geri.
İğne yut kaşlenka kus.
İki bubali çucuk takesiz gezer.
İki çıplak bir amamda olur.
İnsan oğlu ilebaz kimse fendini anlamaz.
İstanbul'da sari çizmeli Memed aga.
Kari koca arasına girilmez.
Kazani yapan kulbını uydurır.
Kel yagi buldi mi başına sürer.
Kendi düşen ağlamaz; ağlarsa de yakışmaz.

Kız kundakta çeyiz sandıkta.
Kime agrıy o bagırıy.
Kimin arabasına binersın onun türküsünü söylersın.

Korki baglari bekler.
Köpek gibi kasap dükânına dadanmış.
Kör karganın Alla yapar yuvasını.
Kırık gün kiminle gezersın öle olırsın.
Kırık yılda bir namaz o da kabul olmaz.
Kırık yılda bir namaz oni da şeytan kıldırılmaz.

Kurda sormişlar: "Niçin ensen kalındır?" "Kendi işimi kendim yapayım".
Kurduñ agzına pınır küpi.
Kuzi can derdinde, kasap et derdinde.
Küpri geçince domuza dai deceksin.
Maçka gibi arka üstüne düşmez.
Misafir misafirden azetmez; ev sahibi ise iç.

Ni şetani gör ni salavat getir.
Osuran g. te çaldar ekmegi baane.
Otuz iki diş arasından çıkan bir laf otuziki orduya yayılır.
Öküze boynuz ağır gelmez.

Ölme eşegim ölme yeşil çimen bitince.
Pamukçi beyaz köpekten azetmez.
Palida bir ikmet ucucda bir ile.
Pirenin bubasını sorar.
Rireden yag çıkarır.
Selânige tuz göndermek.
Sık sık gitme dostuna yatır posti üstüne, serek git dostuna koksun ayak üstüne.
Sinegi manda sanar.
Sirke kendi küpüne zarar verir.
Sora sora İstanbul'a gidilir.
Söyleyim kızım anla gelinim.
Su içerken ilan bile dokunmaz.
Su uyur; düşman uyumaz.
Suya girmeden paçalarını suvar.
Suya düşen ilana sarılır.
Süriden ayrılanı kurt kapar.
Şeytan gelmezse oglunu gönderir.
Take düştü kel çıktı.
Taş yerinde ağırdır.
Tencere tekirlenmiş kapagını bulmuş.
Toşan bairda tava ateşte.
Trup gibi.
Tutulan kısarak armani düger.
Tükürme eski bunara gelırsın suyuni içmege.

Ummadığın taş yarar baş.
Yan yatmak kavara atmak.
Ye üzümünü sorma bagını.
Yemegi ye yatışınca, ruabi gi yakışince.
Yeni gelin işe kalkışmış.
Yüz - sabani düz.
Yüzenli - yaz benli.
Yüzon - tarlaya kon.
Yüze yüze çıktık düze.
Zenginın kefi gelince fukaranın canı çıkar.

Zor oini bozar.

Lügatçe :

Alla — Allah, alvacı — helvacı, an — han, azetmek — az duymak, baane — bahane, benli — belli, begir — beygir, biikli — bıyıklı, bu-ba — baba, bunar — kuyu, çaldar — çavdar, çeyiz — çeyiz, dai — dayı — dosluk — dostluk, enli — elli, er — her, ikmet — hikmet, ilan — yılan, ilebaz — hilebaz, kaşlenka — çuvaldız, kokmak — kalkmak, kırık — kırık, kuti — kutu, küpri — köprü, küti — kötü, maçka — kedi, ni ni — ne ne, oin — oyun, öle — öyle, suvamak — sıvamak, ummak — ümit etmek, üz — yüz, torbasi ak — unla dolu, toşan — tavşan, trup — turp.

Oduncunun Oğlu

Derleyen : Dr. Mehmet TUĞRUL

(Derleyen: Dr. Mehmet Tuğrul. Derleme tarihi: 16.10.1943. Derleme yeri: Mahmutgazi köyü. Kaynak: Denizli ill, Çal ilçesinin Mahmutgazi köyünden Mehmet Mangır, kırk yaşında, çiftçi, okur yazar, köyün yerlisi. Masalı askerlik yaparken öğrenmiş)

Vaktiyle bir ihtiyar varmış. Her gün için bir yük odun alıp gelip satarmış. Bir gün odundan gelirken çocuklar bir örenin (1) başında bir şey taşıyorlarmış. Oduncu bu çocuklara sormuş:

— Ne yapıyorsunuz?

— İlan (yılan) öldürüyoruz, demişler.

İhtiyar da :

— Bırakın, öldürmeyin, demiş; o ilanı çocukların elinden almış. Eskiden odunun yükünü bir kuruşa satarmış. O gün iki kuruşa satmış. İhtiyar düşünmüş: "Bu paranın bir kuruşu ilanın" demiş. İlanı kırk paralık süt almış. O ilanı güzel bir sandığa koymuş. Her gün için odundan geldi mi ilanı sever, okşarmış. Ailesine de her gün için tenbih edermiş: "İlanı güzel bak, her gün bir kuruşluk süt ver" diyerek.

Bir gün odundan geldikten sonra ilanı sormuş. Ailesi:

— Bugün ilan süt yemedi, demiş.

İhtiyar ilanı okşamış, sevmiş: "Bugün keyifsiz misin? Neye süt yemedin?" diye sormuş. Bunun üzerine ilan lisana geliyor:

— Sen her gün çoluğunla çocuğunla ne güzel muhabbet ediyorsun. Benim de anam babam var. Onlar hatırıma geldi, onun için sütü yemedim, diyor.

Oduncu: "Peki, götürüyüm seni ananın babanın yanına" diyor. Alıyor onu, doğruca çocuklardan kurtardığı örenin başına götürüyor. İlan, deliğine girerken oduncuya tenbih ediyor:

— Babam sana "dile dileyebileceğini" dediği zaman sen "dağarcığı dilerim, de" diyor.

İlan deliğe giriyor. Biraz sonra delik genişliyor. Oduncuyu içeriye alıyorlar. Hoşbeşten sonra :

— Dile dileyebileceğini, diyorlar.

— Sağlığınızı dilerim, diyor.

— Benim sağlığımdan sana fayda yok, dile dileyebileceğini, diye üstelliyorlar. O zaman oduncu gene :

— Dağarcığı dilerim, diyor.

— Dağarcığı ne yapacaksın, dile dileyebileceğini, diyorlar. Dağarcığı vermeye gönülleri olmuyor.

O zamana kadar oduncu kalkıp yöneliyor yola. Onun arkasından beslemiş olduğu ilan da gidiyor. İlanın anası babası diyor ki :

— Sen nereye gidiyorsun?

— Üç beş senedir o adam beni besledi. Benim kursağında sizin bir sunum bir şeyiniz var mı? diyor.

—Dön, verelim, diyorlar.

Dağarcığı o adamcağıza veriyorlar. Adamcağız dağarcığı alıp evine geliyor. Eve gelince baksa ki, dağarcıkta bir para kesesi, bir düdük, bir keçe fes varmış. Dolava (dolaba) atakoyuyorlar dağarcığı. Bir zaman sonra adam ölüyor, çoluk çocuk perişan kalıyor. Oduncunun oğlu bir manifaturacıya çırak duruyor. Orada çalışırken dükkân sahibi buna beş on kuruş haftalık veriyor. Bir gün oğlan anasına :

— Ana, bana bir kese dikiver, haftalık larımı koyayım, diyor.

Anası oğluna :

— Oğlum, evde öyle bir parça yok ki neden dikeyim keseyi? Sen ustandan bir parçacık kumaş kestir de ben sana güzel bir kese dikeyim, derken babasının getirdiği dağarcıktaki kese aklına geliyor: "Dur oğlum, babanın dağarcığında bir kese var, onu sana vereyim" diyor.

Çocuk, babasının dağarcığındaki keseyi alıyor. Cebindeki beş on kuruşu ona koyuyor. Biraz sonra keseyi açınca görse ki, koymuş olduğu beş on kuruş, beş on tane sarı lira olmuş.

Günlerden bir gün ustası İstanbul'a mal almaya gidecek olmuş. Çocuğu çağırıyor: "Oğlum, şu kumaşın metresini beş kuruşa ver, şunun metresini on kuruşa ver..." diye dükkânda ne kadar çeşit varsa fiatlarını çocuğa söyleyip gidiyor.

Manifaturacı gitmekte olsun. Çocuk bir gün dükkânın kapısına dikilip bağıyor:

— Metresi beş kuruşa olan kumaşın to-

pu beş kuruşa, diye.

Dükkândaki malları böylece ucuz ucuz satmaya başlıyor oğlan. İstanbul'a giden tüccarın kardeşleri telgraf çekiyorlar: "Sakin ha, fazla mal almaya bakma, senin dükkâna koyduğun çocuk seni mahvetti. Metresi beş kuruşluk malının topunu beş kuruşa sattı" diye haber veriyorlar.

Adam bu telgrafi okuyor: "Nasıl olsa buraya geldim. Boş dönmeyeyim. Biraz mal alıp götürüyüm" diyor. O alıp gelmede olsun. Biz gelelim oğlana. Oğlan topladığı bozuk paraları kesesine koyup sarı lira yapıyor, kasaya dolduruyor. Ustası malı alıp gelince evine uğramadan dosdoğru dükkâna gidiyor. Baksa ki dükkânda bir şey yok. Çocuk oturuyor. Çocuktan kasanın anahtarını alıp açıyor. Bir de bakıyor ki kasa sarı lira dolmuş. Çocuğa diyor ki:

—Hadi oğlum sen kerameti bulmuşsun. Başın punar ayağını göl olsun.

Oğlan oradan kalkıp padişahlık bir memlekete varıyor. Padişahın dünya güzeli bir kızı varmış. Bunun bir parmağını görmek bir sarı lira imiş. Çocuk her gün ona gider, bakarmış. Günlerden bir gün kıza: "Beni yanına kaç liraya alırsın" diyor. O da: "Yüz sarı liraya" diyor. Oğlan yüz lirayı verip içeri giriyor. Buna birkaç kadeh içki verip uyutuyorlar. Cebindeki keseyi alıp kendini dışarı atıyorlar. Oğlan ayılınca bakıyor ki kese mese yok, perişan oluyor. Gene memleketine dönüyor. Bir gün çobanın birine çeltik (2) durmuş bu oğlan. Koyunları güderken çobanların kaval çalmalarına imrenmiş. Anasına gitmiş:

— Ana, bana düdük aliver, demiş.

Anası da ona:

— Babanın dağarcığında bir düdük var. Onu al, demiş.

Oğlan düdüğü beline (kuşağına) sokup koyun gütmeye gitmiş. Koyun güderken düdüğü çıkarmış. Üfleyince düdüğün içinden bir arap fırlayıp çıkıyor. Oğlana:

— Emret! diyor.

— Ne emrediyim? diyor oğlan.

— Emret de ne emredersen et, diyor arap.

—Git, padişahın dünya güzeli kızını buraya getir, diyor.

Arap gidiyor, hemen kıza getiriyor. Oğlan kıza diyor ki:

— Bak bende daha neler varmış. Kız

DERGİMİZ
VE SATILDIĞI
YERLER

Dergimizin elinize her ayın 15'inde gelmesi için büyük çaba gösteriyoruz. Bilindiği gibi dergimizin birbuçuk yıllık koleksiyonu (18 sayı) bir cilt teşkil etmektedir. Halen sürmekte olan 15. cildimiz 2 sayı sonra 306. sayımızla tamamlanacaktır. Cildin sonunda, hem 15. cildimizin İÇİNDEKİLER bölümünde yazar ve yazı adları verilecek, hem de 11-15. ciltlerimizin konularına göre İNDEKS'i yer alacaktır.

Dergimizin yıllık aboneliği 30, bir ciltlik 18 sayılı (18 sayılık -birbuçuk yıllık) aboneliği 45 liradır. Abone için "P.K. 46, Aksaray — İstanbul" adresine başvurulmalıdır.

Dergimiz başlıca şu kitapçılarda satılmaktadır.

İSTANBUL'DA :

1 — Elif Kitabevi, Sahafılar, No. 4, Beyazıt - İst.

2 — Çantay Kitap ve Kırtasiye, Koska, Belediye dükkânları, Beyazıt - İst.

ANKARA'DA :

1 — Aydın Kitabevi, Kocabeyoğlu Pasajı, No. 117, Yenışehir - Ankara.

2 — Bilgi Kitabevi, Sakarya Cad. No. 7, Yenışehir - Ankara.

3 — Hat Kitabevi, Sosyal Pasajı, II. zemin Çarşı katı, No. 6, Yenışehir - Ankara.

4 — Dergâh Kitabevi, Zafer Çarşısı, No. 30, Yenışehir - Ankara.

KONYA'DA :

1 — Yeni Kitabevi, Hükümet Alanı, Konya. T.F.A.

da diyor ki:

— Nasıl olsa ben seninim, sen de benimsin. Kerametin ne ise bana anlat.

— Şu düdüğü görüyor musun? İşte

keramet bunda. Bunu üfürünce içinden bir arap çıkar, ne emredersen hemen yapar. Seni buraya işte o arap getirdi.

Kız düdüğü oğlandan istiyor. Ağzına alıp üfürüyor. Arap çıkıp "emret" deyince de: "Beni babamın sarayına götür, oğlan burada kalsın" diyor. Böylece kız düdüğü de alıp gidiyor, oğlan sürünün yanında kalıyor.

Oğlan gene perişan halde koyun güderken kış geliyor. Bir gün başı çok üşüyor. Anasına gidip başına giyecek bir şey istiyor. Babasının dağarcığında bir de keçe fes vardı ya, Anası o keçe fesi çıkarıp oğlana veriyor. Oğlan bu keçe fesi başına geyince görünmez oluyor. Anası bağıyor:

— Oğlum nereye gittin? diye.

— Buradayım ana, sen beni görmüyor musun? diyor oğlan. Sonra fesi çıkarınca tekrar görünüyor. Geyince kayboluyor. Fesi bir de anasına geydiriyor, o da görünmez oluyor. Oğlan bunu görünce hemen fesi geyip doğruca padişahın sarayına gidiyor. Dünya güzelinin yanına varıyor. Onu çimdikleterek eziyet etmeye başlıyor. Kıza iyice kızmış gayri. Kız, bunu yapanın o oğlan olduğunu anlıyor:

— Senden kurtuluş yok, neredeyse meydana çık. Seninle evleneceğim, diyor.

Oğlan kızın sözüne kaniyor, fesi başından çıkarıyor. Bu sefer kız fesi oğlanın elinden kapıp geyiyor, bağırmaya başlıyor. Bağırmasına koşup gelenler, oğlanı yakalayıp sille tokat dışarı atıyorlar. Böyle olunca oğlan: "Hiçbir şeyden vefa görmedim Bari gidip kendimi suya atayım" diyor. Giderken dar bir boğaza varıyor. Üst yan kayalık, aşağıda ırmak akıyor. Kayadan aşağı kendini atıyor. Aşağıda bir kocaman kirez ağacı varmış. Oğlan bu ağacın dallarının üstüne düşüyor. Bir yerine bir şey olmuyor. Ağaçtan bir iki kirez yiyor. Kirezi yiyince kafasında geyik boynuzu gibi çatal matal boynuzlar bitiyor. Güç belâ ağaçtan iniyor. Boynuzlar dallara takılıyor. Orada suyun kıyısında gezerken bir elmadan yiyince boynuzlar düşüyor. O zaman seviniyor:

— Hal! bu kızın bir tuzağını daha buldum diyor kendi kendine.

Oradan biraz kirez atlayarak (toplayarak) kızın sarayının önüne varıyor:

"Mevsimsiz kirez alın!" diye bağıyor. Kız bu kirezden bir okka alıyor. Akşam olunca yemekten sonra anası, babası ile kız, üçü bu kirezden yiyorlar. Üçünde de boynuzlar çıkıyor, tavanı karıştırmaya başlıyor. Padişah: "Falan doktoru getirin" diye emrediyor. Boynuzları kestiriyor. Kesilince üç dört çatal çıkıyor. Hiç kimse boynuzu düşürmeye çare bulamıyor. En nihayet oğlan kendine iyi bir elbise bulup geyiyor. Cebine de boynuz düşüren elmadan birkaç tane, boynuz çıkaran kirezden birkaç tane koyup padişahın sarayına gidiyor. "Boynuzları ben düşüreceğim" diye içeriye haber gönderiyor. Bunu saraya alıyorlar. Elmadan birer dilim keserek padişahla karısına yidiriyor, boynuzlar düşüyor. Sıra kıza gelince elmanın içine bir de kirez koyuyor. Kız yiyor, boynuz düşmüyor. Padişah soruyor:

— Bu kızın boynuzu neden düşmüyor?

— Şevketlim, bunda haram mal var, diyor oğlan.

Padişah, kızına oruyor:

—Kızım sende öyle bir şey var mı?

— Bende bir para kesesi var.

— At kızım bakalım onu şuraya, diyor padişah.

Kız keseyi atıyor. Oğlan keseyi alıp cebine koyduktan sonra tekrar kıza içinde kirez bulunan bir dilim elma veriyor. Kız elmayı yiyor, gene boynuzlar düşmüyor. Padişah oğlana gene soruyor. Oğlan:

— Şevketlim, bunda daha haram var, diyor. Padişah kızına:

— Kızım, daha ne varsa at, diyor.

Kız çaresiz kalıp düdükle keçe fesi de atıyor. Oğlan onları da alıp cebine koyduktan sonra kıza bir dilim elma verip boynuzlarını düşürüyor. Oradan kalkıp köyüne gidiyor. Düdüğü çıkarıp üfürüyor. Arap çıkıyor: "emret" diyor. Oğlan da araba:

—Git padişahın kızını buraya getir, diyor.

Arap gidip kıza getiriyor. Bu oğlanın elinden bir türlü kurtulamayacağını kızın akli kesince oğlanla evlenmeye razı oluyor. Kırk gün kırk gece düğün ediyorlar. Şimdi güzel güzel geçinip dururlar.

(1) Ören : taş yığını, yıkıntı.

(2) Çeltek : Çoban yamağı.

her biten ipananın yerini bir yenisi alır

İpana'nın dişlere kazandırdığı eşsiz beyazlıktan, ağıza verdiği serinlikten, ferahlıktan vazgeçemedikleri için... İpana Fluorid, diş minelerini sertleştiren, çürümeleri önleyen, diş ve ağız sağlığını koruyan diş macunudur.

ipana
fluorid

**800'den fazla şube ile
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde**

T.C.ZIRAAT BANKASI

istikbalinizin
garantisini
tasarrufunuz

tasarrufunuzun
garantisini

TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI

(Folklor : 128)

HOS
BAG

SARAP
SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE
TEKEL
SUNAR

(Basın : 68102 — 130)

ANADOLU
BANKASI

SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
KISACASI

AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor : 131)

TÜRKİYE BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyetidir

(Folklor : 129)

EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA

AKBANK

(Folklor : 132)

1868...1974

ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
ZENGİN İKRAMİYE
SOSYAL HİZMET

ASIRLIK TASARRUF BANKASI

EMNİYET
SANDIĞI

(Basın : 60025 — 133)

TELEWAUDGGBVNJEHXSRRPQMHE

GGCCGGCCGGCCGGCCGGCCGG

WMQXHKGAUSE

ADTFUNHG

MZKBYE

NBIDO

AIBB

BANKANIZI
SEÇTİNİZ Mİ ?

demek ki
görüşünüz
kuvvetli...

TÜRK TİCARET BANKASI

EDİRNE'den KARS'a kadar yurdun her köşesinde hizmetinizde

351

Herseyden önce
size gereken
iyi bir
şampandır:
Elidor
kozmetik
şampuan

Saygı ve bakıcılık kavramı güzelliğin
sırrıdır. Sağlıklı, taze ve parlak
cildiniz için Elidor şampuanı birinci ve en
güvenli kozmetik şampuanıdır.
Elidor şampuanı, saçları
parlatır, nemlendirir, kırık
parçaları birleştirir, yapışık
kollara kenetlenmesini sağlar ve
deriyi nazik kozmetik şampuanlar
arasında en iyidir.

- * Kuru saçlar için
Elidor ceviz yağı şampuanı.
- * Kuru saçlar için
Elidor yomruka bitkisel şampuanı.
- * Yağlı saçlar için
Elidor limonlu şampuanı.

Elidor kozmetik şampuan
biri mutlaka sizin için.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

ARALIK 1974

İÇİNDEKİLER:

Karagöz Semineri'ne Ait Rapor - Tarihi Türk Teması	T.F.A.
İtalya'da Folklor Çalışmaları	S. Esin GÖKSU
Karacaoğlan'a Ait Yayınlanmamış Üç Şiir	Sıtkı SOYLU
Glyim - Kuşam ve Türk Kadın Kıyafetleri -1-	Gönül TİZER
Taşit Folkloru Üzerine	Nail TAN
Kitaplar Arasında: "Anamın Afyonkarahisar Yemekleri" Enver N. GÖKŞEN	
Senirkent'te Haşhaştan Yapılan Tatlı ve Yemekler	Gül DURMUŞOĞLU
Beltir'lerde Gök Tanrı'ya Kurban Töreni S. D. MANYAGAŞEV — A. İNAN	
Askeri Folklorumuza Dair Notlar	Gürsel ARSLANOĞLU
Diyarbakır'da Bazı Gelenek ve İnanışlar	Şevket BEYSANOĞLU
Masal: Üç Oğlan Masalı	Numan KARTAL
T. ve Tanıtma Bakanlığı Oya Yarışması — Köy El Sanatları Belgesel	
Filmlerde Toplanıyor — El Sanatlarıyla İlgili Bir Müze Kuruldu — Kü-	
tahya El Sanatları Sergisi — Türk Boncuk İş'emeleri Avrupa'da B. HİNÇER	
9. Türkiye Aşıklar Bayramı Konya'da Yapıldı	İnsan HİNÇER
Türkülerin Öykü'leri: Kara Hüseyin'e Yakılan Ağtlar İ. NASRADDINOĞLU	

DERGİMİZİN SATIŞ YERLERİ — BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 305

KURUŞ: 250

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ